

EL CLIENTELISME, UN FACTOR DETERMINANT A PERALADA (MIQUEL MATEU I PLA)

**Universitat
de Girona**

Autor: Marc Clos Pujolar

Grau en Ciències Polítiques i de l'Administració

Treball Final de Grau - Primera Convocatòria de Juny de 2019

Tutor: Dr. Macià Serra i Serra

Facultat de Dret (Universitat de Girona)

“El poder sigue en las mismas manos. Los que ayer lo tuvieron hoy lo siguen teniendo. El ejército está vigilando lo que un día quedaba atado y bien atado”

HABEAS CORPUS, *“A las cosas por su nombre”* (1995)

Aquest treball versarà sobre un d'ells, que, encara que no hi sigui, el seu llegat continua imperant..

ÍNDIX

1.- <i>Introducció</i>	- 1 -
2.- <i>Un concepte difús i manejable</i>	- 4 -
2.1.- <i>Introducció al concepte de clientelisme</i>	- 4 -
2.1.- <i>Origen i història del concepte</i>	- 6 -
2.2.- <i>Inicis dels estudis sobre el concepte: l'interès de l'antropologia</i>	- 8 -
2.3.- <i>La situació dels clients: baixos recursos i poques expectatives de futur</i>	- 13 -
2.4.- <i>La fortalesa del clientelisme en entorns locals</i>	- 13 -
2.5.- <i>La cultura política del clientelisme, un factor clau</i>	- 14 -
3.- <i>Definició de clientelisme</i>	- 17 -
4.- <i>La formació d'un autèntic representant del clientelisme</i>	- 20 -
4.1.- <i>Qui és Miquel Mateu i Pla?</i>	- 20 -
4.1.- <i>Els seus primers passos</i>	- 21 -
4.2.- <i>MMP i Peralada, l'inici d'una llarga relació</i>	- 22 -
5.- <i>La sortida de Catalunya</i>	- 25 -
5.1.- <i>La Guerra Civil Espanyola, una gran decisió</i>	- 25 -
5.2.- <i>El viatge de tornada: El <i>Glorioso Alzamiento</i> i el bàndol nacional</i>	- 26 -
5.3.- <i>MMP, un personatge imprescindible</i>	- 27 -
6.- <i>El Nuevo Estado arriba a Catalunya: l'alcalde de Franco (1939-1945)</i>	- 30 -
6.2.- <i>L'Ajuntament de Barcelona i el <i>savoir faire</i> del seu director d'operacions</i>	- 30 -
6.3.- <i>Els últims dies al front</i>	- 34 -
7.- <i>El clientelisme i Peralada, l'inici d'un llarg viatge</i>	- 35 -
7.1.- <i>Peralada i l'agricultura, dos conceptes sinònims</i>	- 35 -
7.2.- <i>L'efecte de "<i>Cavas del Ampurdán</i>"</i>	- 38 -
7.3.- <i>El salvament del Castell, la unió de tot un poble</i>	- 40 -
7.4.- <i>Les aportacions de MMP al poble</i>	- 43 -
7.5.- <i>L'Ajuntament de Peralada i MMP, 68 anys d'història</i>	- 45 -
8.- <i>Conclusions</i>	- 48 -
9.- <i>Bibliografia i webgrafia emprada</i>	- 52 -
10.- <i>Agraïments</i>	- 56 -

1.- Introducció.

Roger Vinton destaca que no és cap secret ni cap mena de novetat que sempre hi ha hagut gent poderosa i gent dedicada a obeir. De fet, com és palès, tot sembla mostrar i indicar que la dinàmica actual és un esquema el qual es perpetua perquè està arrelat intrínsecament a la societat a l'espècie humana. A les forces que històricament han controlat la partida, aquelles que podem englobar sota el concepte de Poder, no els interessa gens grans canvis a la societat, perquè el seu principal objectiu és mantenir el seu propi estatus i el seu *savoir faire*. Per tant, usaran i prendran les formes i tècniques corresponents per així aturar o posar sota control qualsevol canvi social que els pugui fer perdre els privilegis o condició social. Ara bé, aquest desinterès en no perdre la condició social no és motiu pel qual la relació de dualitat entre poderosos i serfs deixi d'existir.

És per això, que amb aquesta breu reflexió, m'agradaria iniciar el treball amb una cita d'un dels historiadors per antonomàsia de Catalunya que afirma que cal "*superar l'estar massa tancats en nosaltres mateixos*" (de Riquer, B. 1996). En aquest sentit, es vol començar amb aquesta afirmació perquè suposa l'antecedent de les reflexions que s'han generat al llarg d'aquests mesos a l'hora d'escollir el tema i com es podria arribar a desenvolupar respectivament. És a dir, el raonament es posicionava entorn de si seria capaç de trobar un tema important que generés i cridés l'atenció i, tanmateix, que fos rellevant posar-hi atenció per aprofundir amb el tema i obrir un nou camp de treball per així endinsar-se en l'estudi de noves perspectives respecte a el tema. És per aquest motiu, que aquest treball pretén ser una mostra d'aquest d'això; és a dir, aquesta tasca té l'objectiu d'obrir nous horitzons que, fins aleshores, eren inèdits o, per contrapartida, havien estat poc treballats respectivament.

Entre tots els camps i espectres materials possibles, vaig decidir tractar el personatge històric Miquel Mateu i Pla (ara en endavant, MMP) i la seva dinàmica a la vila de Peralada, a l'Alt Empordà i, com aquest, havia determinat la trajectòria de la vida del municipi. És a dir, es va optar per aquesta figura per trencar amb l'evolució de les ciències socials i així anar més enllà de l'estudi o investigació de les grans personalitats. En aquest cas, doncs, només faltava escollir el personatge en qüestió i, precisament, tal com s'ha esmentat anteriorment, es va veure convenient tractar i

anar més enllà en la investigació per comprendre la nostra història més recent. Així doncs, el factor personal, el franquisme i el fenomen de l'elitisme han estat un dels ingredients principals per així decantar-se per aquesta temàtica i, alhora, treballar un tema transcendental que ha determinat l'esdevenir del món local, Catalunya i l'estat espanyol en general.

En aquest terreny, com a un al·licient més per així determinar el tema de treball és que, sovint, es tracten temes referents a les parts perjudicades durant la predominança de certes pràctiques pejoratives o esdeveniments bèl·lics que han succeït amb el pas del temps. O dit d'una altra manera, durant el franquisme (que és on s'emmarca el personatge que es tractarà i llur etapa d'esplendor), s'ha treballat més sobre el fenomen de l'antifranquisme tot determinant i tractant les figures del règim com a un axioma. Amb això, vull dir que ens trobem nombroses obres referents a les víctimes, però no obres especialitzades en les grans personalitats o persones influents d'aquest, que no solament van ser rellevants en aquest marc temporal, sinó que posteriorment també van continuar deixant la seva empremta en tots i cadascun dels seus entorns habituals; en definitiva, esdevé una asimetria. I és a conseqüència de tot aquest cúmul de factors que, finalment, es va decidir estudiar un personatge que va participar activament durant el franquisme i, de la mateixa manera, va crear la seva xarxa clientelista i elitista tot marcant la pauta i l'esdevenir de molts territoris catalans i, en concret, de Peralada i tot el seu entorn respectivament. I en aquest cas, el personatge és un gran empresari i polític català de notòria influència durant el marc franquista que va difondre i implementar el seu imperi igual que les seves pràctiques elitistes i, sobretot, clientelistes.

Ell, segons el que es vol tractar durant el transcurs d'aquest treball, reunia moltes de les particularitats les quals provoquen que fessin més interessant treballar la xarxa clientelista que va desenvolupar al seu entorn. Així mateix, representava un element important de la burgesia al període previ a la implantació del franquisme a Catalunya que, amb l'aparició del règim, encara es va ampliar més aquesta rellevància fins al punt de formar-ne part. A més, va ocupar càrrecs de gran importància durant el període autoritari i, tanmateix, tothom que tractava algun tema d'aquest a Catalunya, passava per ell o havia de conèixer la seva persona respectivament. Tan és així, que

l'escriptor empordanès Josep Pla, el definia com “*un personatge sinistre, un burgès dominat per la por, per una ànsia econòmica sense límits i per ser l'autèntic representant del franquisme a Catalunya*” (Salellas, 2015, p. 94).

Un cop arribat a aquest punt, per posar en marxa l'engranatge del treball, era indispensable delimitar un marc d'estudi. En aquest punt, amb el subjecte concret determinat, era necessari enquadrar-lo amb la burgesia catalana i les classes dominants del període per així desenvolupar el fenomen del clientelisme en qüestió. Per tant, havia de resseguir tota la cronologia de la seva activitat vital i, així mateix, com aquesta s'havia estès arreu de la geografia catalana i, fins i tot, a l'estranger. És a dir, amb la seva posició política i empresarial, es podia anar més enllà tot incloent la vila de Peralada per tal que, amb la combinació dels dos marcs d'estudis, en resultés un treball que intentés resoldre sobre si era certa o no la hipòtesi del clientelisme al poble derivat de l'aparició de MMP.

Al llarg del treball, es veurà un anàlisi acurat sobre el concepte del clientelisme per entendre realment què era, d'on provenia i en què consistia. Així mateix, veurem com MMP arriba a la seva vida adulta, amb unes grans responsabilitats, projectes i ambicions, després d'assaonar tots els aspectes que el caracteritzaran, condicionat entre d'altres coses, per la seva formació i la seva genealogia. I és aquesta formació que el durà a ser un autèntic director d'orquestra a escala política, social i, per descomptat, política, on esdevindrà una gran figura en el marc del franquisme. Finalment, amb l'aplicació de totes aquestes característiques, s'explicarà com, amb la seva arribada a la vila de Peralada, instaurarà una xarxa clientelista que marcarà un abans i un després als vilatans i al mateix municipis.

Com a tall general, tot plegat ha constituït un gran repte, ja que mai s'havia endinsat en un estudi tant acurat com el present, però amb l'esforç i la dedicació de tots aquests mesos, n'ha resultat un projecte en el qual s'han après grans coses. Al capdavant, doncs, amb aquest treball em vull emparar amb una frase que va pronunciar Nelson Mandela que diu: “*Els sud-africans hem de recordar el nostre terrible passat per poder-lo dominar, perdonar quan calgui, però mai oblidar*” (citada per Salellas, 2015, p. 11). És a dir, es vol plasmar què va passar, ja que va ser una autèntica realitat que cal recordar i, per tant, mai oblidar, perquè va ser així i continua essent-t'ho avui dia.

2.- Un concepte difús i manejable.

En aquest apartat, es pretén presentar un dels conceptes que, amb el pas de la història, ha generat un gran cúmul de confusions. Per aquest motiu, es durà a terme una investigació des de la seva arrel etimològica, els seus orígens i la seva pràctica amb el fi de poder arribar a un consens i generar una mera definició que plasmi en què consisteix el clientelisme.

2.1.- Introducció al concepte de clientelisme.

De les diverses formes que han utilitzat els individus i els grups socials per així relacionar-se amb els Estats organitzats burocràticament, no totes han respost a les regles estipulades i formalitzades entorn als principis democràtics o universals com són el respecte per a la igualtat vers la llei o, de la mateixa manera, a valors com l'honestedat, la necessitat o l'eficiència per així distribuir els recursos estatals. És a dir, la racionalitat no sempre ha acompanyat als paràmetres o característiques pròpies de l'Estat modern, sinó que, en molts casos, ha trobat nombroses resistències. En aquest sentit, s'han desenvolupat dinàmiques particularistes les quals han posat en entredit aquests estereotips democràtics i han generat nombroses derives que han desembocat en pràctiques de corrupció, localisme i, tanmateix, de lideratge unipersonal fonamentat amb grans xarxes clientelars.

En aquest sentit, el polític italià Luigi Graziano va determinar que el que coneixem com a "síndrome clientelista" ha estat present a la majoria de sistemes polítics coneguts, inclòs, des de la Roma republicana. Per tant, a tall general, es podria determinar que es tracta d'un fenomen universal i no pas com un mer reducte de les societats "tradicionals" (Bloch, 1940, p. 170). En aquest cas, ni els que es coneixen com els Estats occidentals o capdavaners (parlant en clau democràtica) s'han deslliurat d'aquestes dinàmiques; de fet, en alguns moments i contextos concrets, l'exercici d'aquest patró clientelista ha adquirit un paper especialment rellevant tot convertint-se en la manera dominant de relació dels individus amb l'Estat, de repartiment de recursos públics, entre d'altres. Aquest fet, va determinar, en moltes ocasions, el funcionament i l'eficàcia de les institucions, la mateixa administració i, de manera notòria, dels partits i els mecanismes de representació.

És per aquest motiu, que els llaços clientelars han tingut una gran rellevància amb el pas del temps. Tot i això, actualment, no resulta difícil assenyalar que a l'Espanya contemporània han tingut un desenvolupament i una importància decisiva tot essent comparable a països no gaire llunyans de l'Europa mediterrània. En concret, la Restauració monàrquica (1876-1923) es va caracteritzar per seguir les polítiques i maneres de fer de dictats regeneracionistes, com podria ser l'arbitrarietat particularista de les elits polítiques (altrament dit, oligarquia) i els membres de les clientele (caciquistes). En aquest lapse, al 1917, Ramón Pérez de Ayala va afirmar que hi regnava i imperava la pràctica "del favor" (Pérez de Ayala, 1918, p. 139). Amb tot i això, el terme el qual designava de forma aproximada la política del clientelisme d'aquell moment, era la de caciquisme, tot i que cal fer una sèrie de matisos al respecte¹. Per una banda, el caciquisme feia referència o s'emmarcava a la manipulació electoral per part del govern, el qual incloïa el patronatge polític per part dels cacics; no obstant això, no totes les pràctiques clientelistes es copsaven com a caciquisme, sinó que també esdevenien altres procediments com l'"*empleomanía*"².

Les relacions socials qualificades de clientelistes han presentat formes enormement variades. És per això, que alguns especialistes han cridat l'atenció sobre el perill d'incloure en la seva definició gairebé qualsevol cosa i acabar amb la utilitat explicativa del concepte. D'aquest, s'ha abusat considerablement i, tanmateix, ha servit tant per a mostrar l'exercici de poder en un petit indret com per a explicar les relacions entre Estats desenvolupats i subdesenvolupats. No obstant això, la necessitat d'analitzar en termes intel·ligibles formes de comportament rellevants i pràcticament ubiqües, ha conduït a la confecció d'alguns llistats de característiques, més o menys amplis, que han aclarit bastant el tipus de fenòmens al fet que s'al·ludeix. El treball d'antropòlegs, politòlegs, sociòlegs i historiadors ha donat com a fruit, un fràgil però cert consens respecte a la descripció del que ha d'entendre's per clientelisme, que, a grans trets, coincideix amb els trets més característics de la política espanyola.

---

¹ Cacic és el terme que fa referència a la persona que a un poble o comarca exerceix excessiva influència en assumptes polítics o administratius. Per contrapartida, amb el terme de caciquisme, tal com es posa de manifest per part de la crítica política i els debats parlamentaris, s'entén com aquell conjunt de comportaments molt més amplis que no pas les accions del propi cacic respectivament.

² Pràctica consistent en el reclutament i la carrera dels empleats pertanyents a l'Administració Pública o l'aparell estatal.

Per aquest motiu, reprenent el darrer paràgraf, des que el clientelisme es va constituir en objecte d'estudi per als antropòlegs i, més tard, per part dels científics en matèria política, s'han anat desenvolupant i transformant les definicions i interpretacions sobre el concepte en qüestió. En aquest cas, "*el concepte ha estat tan manejable i flexible que s'ha utilitzat per descriure diferents pràctiques que no sempre han respost a l'essència de la relació clientelar*" (Corzo, 2002, p. 3). Paral·lelament, també convé incidir en el tema que destaca Moreno Luzón on plasma que aquest concepte és la representació que evidencia de manera fidedigna la naturalesa multidisciplinària i interdisciplinària.

Així mateix, tots els estudis i anàlisi de les diferents societats i cultures per les quals s'ha intentat estudiar aquest terme no han provocat ni generat cap mena de consens el qual hagi generat una consolidació d'una definició general del concepte respectivament. De fet, la proliferació d'aquests estudis a molts indrets com l'Amèrica Llatina, la ribera del Mediterrani o països en transició democràtica ha desembocat a una situació encara més rocambolesca tot erigint-se com a un autèntic obstacle. Per aquest motiu, la seva transformació ha estat marcada per la determinació de l'estructura de la relació clientelar, la seva contextualització i les característiques les quals s'han identificat a partir de la seva aparició.

2.1.- Origen i història del concepte.

Així mateix, l'origen del terme també demostra un gran cúmul d'incògnites; amb tot i això, la seva transformació ha estat marcada per la determinació de l'estructura de la relació clientelar, la seva contextualització i les característiques que l'han identificat amb el temps. En aquest aspecte, un dels primers estudis i conflictes vers el terme és el seu origen, ja que alguns ho cataloguen com a una patologia de la democràcia o, per contrapartida, com a un instrument que disminueix els efectes de les ineficàcies dels propis Estats i les corresponents institucions respectivament. En aquesta vessant, els estudis etimològics són un clar exemple d'aquesta heterogeneïtat, ja que de l'expressió *cliens* en deriven tres possibles verbs, com són el *clinere*, el *colere* i el *cluere*. El significat de cadascun d'ells és diferent, ja que per una banda, *clinere* significa "recolzar-se en", *colere* "habitar amb" i, en darrer terme, *cluere* "el que està atent a". Amb tot i això, l'evolució d'aquests verbs identifica al terme *colere* com a l'antecedent

de l'arrel *cliens*, malgrat que les connotacions que desprèn no són les més properes o adequades al concepte. En aquest sentit, les terminacions que sí compleixen o s'acoten més al concepte en qüestió, són les de *clinere* i *cluere*, encara que no se les reconegui com a les veus antecessores de l'arrel semàntica. És per això, que durant un marc temporal determinat es volia ubicar i encapsular el concepte de client a un personatge diferent al que es concebia inicialment, de manera que "*ha desembocat a una evolució etimològica i semàntica completament errònia i contradictòria*" (Corzo, 2002, p. 5).

Com és palès, doncs, hi ha tres fenòmens (amb les corresponents diferències) els quals es poden arribar a identificar amb la paraula *cliens*. Respecte a les terminacions *clinere* i *cluere* es dedueix una situació vers la qual una estructura social és dependent i, paral·lelament, dóna suport i obeeix a un patró respectivament. És per això, que Burke, des d'una òptica general, afirma que "*el patronatge pot definir-se com a un sistema basat en relacions personals entre desiguals, entre dirigents (patrons o patrocinadors) i els seus seguidors (clients)*" (Burke, 1997, pp. 87-88). En canvi, pel que fa referència a *colere*, aquesta situació es reproduïx en una situació en la qual s'hi reproduïx una certa igualtat; no obstant això, aquesta definició anirà evolucionant gradualment fins a esdevenir el la terminologia *colens* o *colonus*, on aquesta igualtat desapareixerà i es convertirà en quelcom referent a una situació de dependència, ja que tractarà al sector poblacional dels camperols. Per aquest motiu, el que aparentment semblava ser una mera diferència o confusió tècnica, ha conduït a l'aparició de l'estratègia de la clientela tot provocant la diferenciació entre els estrats socials propis de la societat. És a dir, el que en uns inicis es tractava d'entaular i entrellaçar relacions o llaços entre classes socialment separades, ha acabat derivant en una situació on els interessos per mantenir aquesta separació ha sobrepassat els corresponents límits tot concedint al clientelisme un camp de poder que, fins aleshores, era pràcticament inèdit.

Ara bé, la interpretació etimològica no ha quedat estancada aquí, sinó que, amb una temporalitat més recent, també s'han desenvolupat altres estudis respectivament. En aquest sentit, alguns estudis coincideixen plenament amb el que s'ha esmentat fins aleshores, però en certs indrets s'ha optat per emprar el terme llatí *patrocinium* (defensa o protecció), que ha acabat derivant en el concepte del patronatge. De tota

manera, aquesta diferència és minsa, ja que ambdós conceptes (clientelisme i patronatge) els podríem catalogar com a sinònims, perquè fan referència a la relació recíproca o contracte informal entre dos o més actors. Ara bé, tractant tots els estudis que s'han desenvolupat respecte a la matèria a les societats modernes (amb especial referència i focalització al territori espanyol), normalment, es sol utilitzar el concepte de clientelisme.

Segles més tard, amb l'ampliació de l'aplicació i l'extensió d'aquesta estratificació social, el clientelisme polític es va convertir en un fenomen polèmic, fet que va generar que els antropòlegs i hi prestessin atenció. A conseqüència de tots els estudis que es van realitzar, van concloure que la construcció lingüística havia provocat una identificació de diferents factors i elements que estaven connectats per la relació d'intercanvi que havia esdevingut entre les parts afectades. Tot i això, les condicions les quals giraven entorn d'aquests intercanvis eren completament diferents, fet que les relacions entre els actors implicats i les condicions que es desenvolupaven tractaven diferents aspectes; és per això, com destaca Corzo, que es dibuixava un clientelisme diferent en cadascuna de les situacions.

2.2.- Inicis dels estudis sobre el concepte: l'interès de l'antropologia.

Aquesta conversió en fenomen polític va provocar que es portés a terme un estudi del clientelisme el qual ja té una tradició de més de 70 dècades. Amb tot i això, aquest cúmul d'anys ha suposat un tortuós camí, ja que s'han dut a terme investigacions als entorns més inhòspits del món fins als països més desenvolupats i capdavanters de la societat global. En aquest marc, les arrels de la preocupació per part del clientelisme poden rastrejar-se a la sociologia anglosaxona en el marc dels anys 50 del segle passat la qual focalitzava el seu estudi en el funcionalisme imperant i l'estabilitat social vers d'altres com el conflicte o el canvi. En aquest context, el sociòleg alemany Georg Simmel, a inicis del segle XX, destacava que *"l'equilibri i la cohesió no podien subsistir sense contactes entre els homes que impliquin donar o rebre quelcom a canvi"* (citats per Moreno, 1999, p. 74). De fet, aquest posicionament emès per part del sociòleg, va ser entès com el punt de partida per a l'estudi dels funcionalistes de la post-guerra fins al punt que, van atribuir a les relacions de benefici recíproc un paper bàsic, com a pal de paller que mantenia els sistemes socials.

No obstant això, el motor o eix motriu el qual va donar peu al fet que el concepte del clientelisme esdevingués com a objecte d'estudi acadèmic no va ser la sociologia, sinó que l'antropologia. Aquesta característica va donar peu a que es desenvolupessin tota una sèrie d'estudis a les societats d'arreu del món per així comprendre les seves maneres de fer i, sobretot, els codis culturals de cadascuna d'elles. En aquest sentit, els primers estudis que es van desenvolupar van ser a societats primitives situades en indrets inhòspits amb el fi de detallar totes les activitats humanes presents en aquestes i els valors que estaven associats a elles. En aquest lapse temporal, l'antropòleg polonès, Bronislaw Malinowski, el qual va dur a terme nombroses estades i estudis sobre aquestes societats (sobretot, a la Polinèsia), va deixar palès que hi imperava la norma de reciprocitat. Malgrat tot, els experts, després d'analitzar els resultats de totes les observacions realitzades, van arribar a la conclusió que les relacions clientelistes no assolien prou rellevància fins que un grup d'aquests es van endinsar dins les dinàmiques dels països més desenvolupats. És per això, que la regió la qual va rebre més atenció a conseqüència de les seves característiques va ser la zona del mediterrani i, més concretament, el territori europeu.

En aquestes terres, l'antropòleg britànic Julian Pitt-Rivers hi va evocar grans esforços, però la seva tasca i producte més rellevant va ser fruit d'una estada a un poble andalús. A conseqüència, el 1954, va escriure el conegut llibre *The People of the Sierra*, on hi desglossava i descrivia tots els elements que estructuraven una comunitat camperola durant el règim de Francisco Franco. A partir de l'abstracció del que va copsar, va determinar que en aquest nucli rural hi figurava el que va anomenar com a "amistat desequilibrada" (Pitt-Rivers, 1989, p. 164); és a dir, aquell vincle existent entre personalitats d'un estatus socioeconòmic alt amb la resta de "persones corrents" que conformaven la població. Per tant, el que va observar Pitt-Rivers és el reducte del vell caciquisme edulcorat per la presència del règim autoritari franquista.

És per això, a conseqüència dels grans resultats obtinguts, els estudis a les societats mediterrànies es van continuar realitzant amb el temps, fet que va generar que es poguessin extraure una sèrie de conclusions o trets comuns entre les diverses zones

geogràfiques analitzades respectivament³. Aquestes conclusions determinaven que, amb referència a les relacions de poder, el patronatge ocupava un lloc predominant, ja que esdevenia com a un dels principis factors de distribució de recursos a totes i cadascuna de les comunitats rurals. Concretament, tots els individus situats sota l'escala social accedien a diferents tipus de béns i serveis mitjançant el lligam amb la resta de membres de la comunitat els quals tenien unes majors condicions socials i econòmiques; en aquest aspecte, doncs, el motiu que connectava la zona mediterrània era el contacte personal i l'intercanvi. En aquest espai geogràfic, el país en qüestió que va ser més estudiat va ser Itàlia; al país, on l'agricultura tenia especial rellevància en certes regions, els amos de la terra exercien com a patrons i atorgaven als seus subordinats ajudes a canvi de fidelitat, estabilitat en el cultiu i, sobretot, comportaments polítics de submissió⁴.

Moreno Luzón, comenta que succeïa quelcom semblant entre els pastors grecs i els comerciants que venien els seus productes (Moreno, 1999, p. 75). Per aquest motiu, l'antropòleg estatunidenc Sidney Mintz va arribar a la conclusió que "*el subjecte més dèbil, en un marc temporal d'escassetat, procurava establir una forta relació i dependència moral amb el patró per així continuar lligat a ell i seguir rebent els corresponents fruits*" (Mintz, 1977, p. 7).

Era en el camp de la política on el clientelisme semblava hegemònic i on va ser unànime l'acord sobre la seva centralitat. Enfront d'altres maneres d'organització com les formacions ètniques o de classe, els antropòlegs insistien que les clientele dominaven el panorama polític al Mediterrani, tant sota sistemes de govern participatius, en els quals les eleccions complien la seva missió, com en els dictatorials i tancats. De fet, aquesta distinció perdia importància, ja que les connexions verticals i particularistes se sobreposaven en tots dos casos a les regles escrites de la burocràcia i, consegüentment, resultaven molt més significatives que la creació de solidaritats horitzontals per a l'acció comuna. En aquest cas, doncs, la competència pel poder

---

³ Per aquest motiu, l'antropòleg John Davis va redactar un llibre el qual recollia totes les experiències i les conclusions que es van extreure al respecte a "*Antropología de la sociedades mediterráneas*".

⁴ El sistema rural o agrícola italià, el qual rebia el nom de *mezzadria*, afavoria l'establiment de vincles clientelistes, tal com va determinar Silverman al seu llibre "*Agricultural Organization, social structure and values in Italy*".

s'articulava, en qualsevol cas, entorn de les xarxes clientelistes, bàndols o grups caracteritzats per l'absència de fortes identitats col·lectives i pels nexes individuals dels seus membres amb el cap de la facció.

A tall general, doncs, les investigacions i reflexions dutes a terme per part dels antropòlegs van plantejar un debat vers el clientelisme i les corresponents variables i àrees geogràfiques on es van desenvolupar els respectius estudis i, més concretament, la regió del Mediterrani. Així mateix, com ha quedat palès, les millors obres o resultats van ser aquelles que van derivar d'estudis monogràfics de certes regions o pobles, ja que va ser aquí on es van poder copsar detalladament les formes de vida i relacions que establien els diferents membres d'aquests. Amb tot i això, aquesta focalització en indrets tan específics i recòndits del territori europeu (especialment, en entorns rurals), va conduir en una mancança per així poder abstroure certes generalitzacions i així caracteritzar a una societat com a tal; les seves tesis eren basades en entorns marginals i especialitzats.

Per a gairebé tots els que van opinar sobre el clientelisme a l'Espanya contemporània, existia una estreta unió entre el tipus de política que estaven descrivint i la societat agrària. El sistema clientelista, a conseqüència dels corresponents estudis, va quedar plenament enfocat i identificat amb el camp i el pagès submergit en el marc de la pobresa sotmès sota la figura del patró, fet que molts autors focalitzessin els seus estudis en aquests indrets, tan extensos al llarg del territori de la Península. Per aquest motiu, l'escriptor i filòsof Miguel d'Unamuno va desenvolupar una sèrie d'escrits on destaca que l'evolució i modernització d'Espanya quedava estancada arran de la societat del camp, la qual estava sotmesa i immersa en un període temporal molt enrere del que vivien a les ciutats, que eren un pou de saviesa i on s'hi aglutinaven tots els intel·lectuals que aportaven una progressió respectivament. A conseqüència, va formular una frase que determina l'estat del territori del moment, que deia el següent: "*El camp ofega a la ciutat; la massa rural és una terrible cadena que porten als peus els ciutadans. Tot progrés polític i cultural s'ofega al camp*".

No obstant això, l'extensió per part del clientelisme en aquestes zones rurals respon a una sèrie de condicions que han marcat la seva trajectòria. En aquest sentit, molts

autors, consideren que la raó de pes de l'establiment de les xarxes clientelistes al camp és que la gent que subsisteix mitjançant els productes del món agrari són susceptibles a múltiples perills, entre els quals hi destaca una irregularitat d'ingressos durant el transcurs de l'any respectivament. És a dir, les probabilitats que té un pagès de trobar-se amenaçat o afectat per elements que no és capaç de controlar són notables, ja que per qualsevol element meteorològic nociu o plaga, la seva collita es pot veure plenament condicionada i, per tant, el pagès perd tot el patrimoni invertit. A conseqüència, doncs, el pagès o el camperol veu el patró com a un salvador que el rescatarà de les greus conseqüències que han patit les seves collites.

L'historiador italià Gabriele Ranzato, però, va discutir el fenomen del clientelisme, sobretot amb l'enfocament al món rural. En aquest aspecte, tot i que era palès que la pràctica era dominant a les zones rurals, va destacar i constatar que a moltes ciutats també sorgien casos d'aquesta tipologia, sobretot en aquelles on el sector de la indústria hi tenia una gran presència. De fet, va realitzar un estudi dels empresaris de la ciutat de Sabadell els quals els catalogava com a autèntics patrons que donaven vida a la dinàmica de la capital vallesana; com a plasmació del fenomen, destaca que *“la ruralitat, amb tot el seu patrimoni de la societat tradicional, continua... penetrant en tots els aspectes de la vida de la ciutat manufacturera”* (Ranzato, 1989, p. 13). Així és que el predomini del clientelisme, prèviament establert al camp, també va repercutir a les ciutats. A raó de l'èxode rural de molts immigrants (provinents de pobles i zones agràries) de la zona sud d'Espanya a les ciutats catalanes, va afavorir l'aparició de patrons polítics que van mantenir el seu *“savoir faire”* a l'entorn urbà i, tanmateix, van estendre les seves xarxes tot ampliant i teixint de nou el seu imperi.

Per tant, convé incidir en el fet que la inseguretats endèmica, citada com la condició més influent en l'adopció d'estratègies clientelistes, era més freqüent en el camp que a la ciutat, però com s'ha tractat, la dependència no era només cosa de pagesos, sinó que d'un sector molt més ampli de la societat. I aquest conjunt de persones, que es catalogarien com al “poble”, acudien al patró quan els hi passava quelcom que comprometia el dia de demà; atès a la situació, Ranzato definia la situació amb una metàfora que diu el següent: *“quan sobrevé un terratrèmol polític, cau com a una voraç llagosta (fent referència al poble) sobre el prepotent patró engalanat amb plomes,*

espasins, creus i calvaris, perquè aquesta casta privilegiada és la que té a les seves mans la gran olla on tots han de menjar" (Ranzato, 1989, p. 15).

2.3.- La situació dels clients: baixos recursos i poques expectatives de futur.

Com s'ha treballat, l'extensió per part del clientelisme en aquestes zones rurals respon a una sèrie de condicions que han marcat la seva trajectòria. En aquest sentit, molts autors, consideren que la raó de pes de l'establiment de les xarxes clientelistes al camp és que la gent que subsisteix mitjançant els productes del món agrari són susceptibles a múltiples perills, entre els quals hi destaca una irregularitat d'ingressos durant el transcurs de l'any respectivament. A tall d'exemple, Auyero determina que el clientelisme funciona i es consolida per dues tipologies de pràctica: per una banda, per a l'obtenció de vots i, per l'altra, per a la resolució de problemes personals tot establint relacions de llarga durada.

Els clients saben que tenir un suport i una amistat constant amb aquells qui ostenten el poder, és el valor més preuat que es pot tenir en qualsevol de les situacions. Així doncs, les persones dependents del patró prioritzen els beneficis concrets i, a conseqüència, segueixen les pautes que marca el cap. D'aquesta manera, la generació d'expectatives de futur i esperança, juntament amb la sensació d'estar protegit, són quelcom que mou a una societat per així dependre i estar subjecte a l'individu el qual gaudeix de la clau de llur subsistència (Roniger i Günes-Ayata, 1994, p. 7). Tan és així, que convé subratllar que "*la màquina clientelista té efectes perllongats amb el pas del temps a través de les disposicions que s'instal·len en les creences dels clients*" (Auyero, 2012, p. 19).

2.4.- La fortalesa del clientelisme en entorns locals.

Com s'ha tractat en els apartats anteriors, el fenomen del clientelisme sol estar vinculat en un entorn concret i, de la mateixa manera, va proliferar amb una major intensitat a les zones rurals respectivament. Concretament, el clientelisme que es va instaurar a Espanya, tenia una especial vinculació amb l'entorn espacial en el qual es desenvolupava. Per aquest motiu, la literatura acadèmica remarca que l'aïllament dels nuclis de població, la dispersió geogràfica d'una mateixa comunitat i el reduït pes demogràfic d'aquesta, eren la utopia idònia per tal que s'instauraressin aquestes

pràctiques. De la mateixa manera, un altre dels factors, eren aquells llocs on tota la comunitat es coneix i, consegüentment, són més propensos a l'assentament de xarxes clientelistes. Coleman recolza el posicionament que, en aquestes zones, les persones són especialment propenses a haver de demanar ajuda i, com a contraprestació, es creen obligacions que constitueixen una assegurança que l'altre respondrà a la teva petició (Coleman, 1990, p. 179). Paral·lelament, en les comunitats rurals, també és propens que es formin petits mercats electorals on és més probable que existeixin monopolis polítics, és a dir, petites circumscripcions on el control al votant és més fàcil de realitzar; o més ben dit, és "*un terreny fèrtil per al clientelisme*" (Medina i Stokes, 2007, p. 77).

2.5.- La cultura política del clientelisme, un factor clau.

Entenem la cultura política com a un conjunt de valors i actituds compartides dins el marc d'una societat que, sovint, es solen veure traduïdes en comportaments concrets i reiterats en un context social al sorgir d'experiències col·lectives passades tot generant una *path dependency*⁵. Com a mostra, Mario Caciagli remarca que "*la cultura política és alguna cosa que es realitza en una xarxa de relacions; no és solament opinió de superfície, sinó que se substancia en idees i valors, en símbols i normes, en mites i ritus compartits per una comunitat i que forgen una mentalitat*" (Caciagli, 1996, p. 14).

És per això que, un dels aspectes més rellevants els quals determinen l'ascensió del clientelisme a les zones rurals és la cultura política que tenia la societat d'aquestes; "*era un element que constituïa una forma de vida i de cultura*" (Caciagli, 2009, p. 8). En aquest sentit, la gran majoria tenia una manera de viure totalment focalitzada al camp i, per aquest motiu, hi havia una certa incultura en nombroses matèries i aspectes. Com a mostra, la novel·lista, assagista i feminista gallega Emilia Pardo Bazán, pintava i imaginava el camperol/llaurador tremolant davant el paper segellat i intel·ligible als

---

⁵ El concepte de "*path dependency*" va ser emprat per primera vegada per l'historiador econòmic Paul David per així explicar com els esdeveniments i decisions del passat condicionen, originen i donen resposta a successos del present (David, 1985, p. 257). Els acadèmics de referència en "*path dependency*" estan d'acord en les següents característiques principals per així determinar i definir la qüestió: la rellevància que determinats successos o decisions del passat poden tenir en el futur són les condicions històriques inicials que configuren les variables específiques en el començament de les seqüències de successos, que, de la mateixa manera, condicionen el resultat final d'un fenomen convertint-lo en dependent de la seva trajectòria (Goldstone, 1998, p. 832).

seus ulls (citat per Costa, 1901, p. 295). Per aquest motiu, els treballs sobre la política al camp han posat de relleu la mentalitat dels pagesos i la societat de l'època, on hi persistia una desconfiança constant⁶ i generalitzada cap al món aliè al seu voltant, ja que la principal ocupació i preocupació era la família. La resta de relacions que sortien de l'entorn més proper, segons el polític estatunidenc Edward Banfield, eren purament instrumentals i les va englobar sota el pseudònim de "*familiarisme amoral*" (Banfield, 1958, p. 10).

En aquest punt, a les comunitats on operaven les xarxes clientelistes es caracteritzaven per una escassa cohesió entre iguals i una estreta relació entre desiguals. Els forts vincles patró-client (verticals) enfront dels escassos vincles ciutadà-ciutadà (horitzontals) explicaven l'escassa cooperació social per a formar alternatives als governs dels patrons. Els ciutadans desconfiaven de qui competia pels mateixos recursos i, per aquest motiu, es veien evocats a cooperar amb l'individu el qual gaudia dels recursos. En aquest sentit, Auyero, remarca que, "*quan els actors són marginats o pobres, estan acostumats a esperar al fet que "tot arribi des d'uns altres", la qual cosa, redueix les expectatives d'un canvi real en un procés d'acció col·lectiva on els actors polítics estan acostumats a això, esperar*" (Auyero, 2012, p. 102).

De la mateixa manera, un element que era especialment rellevant era aquell que feia referència a la localització. El clientelisme s'estructurava mitjançant l'horitzó local més proper com a principal motor de la vida social, tot provocant la generació d'una identitat local que, com destacaven molts antropòlegs, tenia un enfocament centrípete i, tanmateix, conformava una unitat moral i política que s'enfrontava a l'exterior (Pitt-Rivers, 1989, p. 187). Així doncs, el localisme era la constitució que estructurava la dinàmica social de l'època. A partir d'aquí, els patrons esdevenien com a autèntics caps locals i, al mateix temps, eren la figura representativa vers tot allò que provenia de l'exterior respectivament. Per aquest fet, ell mateix usava aquesta posició per així representar la col·lectivitat i, de retruc, obtenia una sèrie de privilegis privats que reforçaven el seu imperi i posicionament. Com a mostra d'aquesta representació i obtenció de certs beneficis, no era estrany que, com a contraprestació, hi haguessin

---

⁶ A les societats clientelistes, la desconfiança es produeix entre ciutadans i aquesta, en gran part, es deposita al polític/patró, ja que és el que, en moments crucials, és aquell que l'ajuda. Gasset, determina que més que una confiança, la cultura és una ensenyança pràctica.

instal·lacions o es portessin a terme activitats que haguessin estat aconseguides o aportades (o vulgarment dit, patrocinades) pel patró. D'una manera, doncs, aplicaven una versió del despotisme il·lustrat⁷ amb el fi d'enriquir la població i, consegüentment, créixer la seva figura com a element clau de la dinàmica de la societat en qüestió.

Tanmateix, en nombrosos casos, la defensa preferent de les finalitats locals tenia el seu principal camp de proves en les eleccions, on els pobles canviaven el seu vot quan ho feia el patró, que negociava en nom de tots el suport a un candidat o l'altre. O, per contrapartida, en moltes ocasions, el que es presentava a unes eleccions era una persona que formava part de la família del patró o, d'altra banda, estava immers en alguns dels negocis que tenien aquests dins els "seus dominis"; és per això, que aquest candidat tenia assegurada una quantia de vots pel sol fet de tenir una vinculació amb el patró. Ara bé, aquesta és una pràctica emprada quan encara no hi havia aquests caps locals, on algun aspirant a un càrrec polític prometia quelcom i, a conseqüència, obtenia els vots de tots aquells sectors que estaven interessats o afectats pel bé que es portés a terme aquella acció respectivament. No obstant això, no només rebia el simple suport d'emetre el vot a les urnes, sinó que s'erigia com al patró de la societat en qüestió i era premiat amb nomenaments de fill adoptiu, estàtues, noms de carrers i places importants, entre d'altres: en definitiva, doncs, ajudaven com a reforços simbòlics de la relació clientelista.

---

⁷ El despotisme il·lustrat és un concepte polític sorgit durant la segona meitat del segle XVIII a Europa característic de les monarquies absolutistes i sistemes de govern de l'Antic Règim influenciat per les idees de la Il·lustració. És en aquest marc, on els monarques duïen a terme accions per així enriquir la cultura dels llocs on imperaven.

3.- Definició de clientelisme.

Després de fer una mera introducció sobre l'evolució històrica de com es va formar el concepte i les conseqüències que en deriven, en aquest apartat, s'intentarà fer una recopilació del que s'ha treballat fins aleshores i plasmar en què consisteix el terme de clientelisme com a fenomen polític. Amb tot i això, com es destacava als inicis del treball, és quelcom tan manejable que genera una definició una mica difusa a conseqüència de l'enorme variabilitat que pot arribar a sorgir de la seva pràctica.

En aquest aspecte, reprenent l'apartat anterior, és palès que el clientelisme polític és un instrument al servei d'un gran cúmul d'interessos dels quals en deriven nombroses conseqüències respectivament. Això no obstant, s'entén per clientelisme polític aquella relació personal diàdica (majoritàriament, entre una part dominant -patró- i una subordinada -client-⁸) en la qual hi ha un intercanvi establert mitjançant la voluntarietat i la legitimitat (Scott, 1972, p. 98). Així doncs, són un conjunt de relacions informals (fins i tot, poden anar en contra de les normes establertes tot emergint pràctiques il·legals com la corrupció o el tràfic d'influències⁹) les quals no estan regulades per cap mena de contracte explícit, ja que es practiquen des de la lliure opció d'elegir o no tal vinculació. Per tant, les parts escullen lliurement aquesta metodologia d'actuar perquè els aporta quelcom que volen obtenir; tot i això, l'establiment d'aquesta relació es fa voluntàriament, ja que aquesta no és de dependència, sinó de complementarietat (tot i que, a efectes pràctics, era més de dependència que no pas de complementarietat). És per això que, aquesta relació, en nombrosos casos estava subordinada a la figura del patró, ja que aquest aprofitava la seva posició privilegiada per així tòrcer la llei al seu favor i de llurs amics.

Atès a les característiques, el sociòleg i professor de la Universitat Carlos III Roberto Garvía, aglutina tots els elements que s'han destacat i desenvolupa una definició que consisteix en: *"[Un] tipus de relació interpersonal, o cara a cara, en la qual intervenen el patró, d'un costat, i els seus clients, d'un altre; un i altres, embolicats en una relació d'intercanvi que beneficia a les dues parts, però també un intercanvi desigual o*

---

⁸ Caciagli destaca el fet que el clientelisme es constitueix en una relació on les diferents parts gaudeixen de distints estatus; *"l'uno più forte e l'altro pi' u debale"* (Caciagli, 2009, p. 7).

⁹ Flap, H. (1990). *Patronage: an institution in its own right*. Estats Units: Indiana University. P. 91.

asimètric, gaudint el patró d'una situació de partida avantatjosa enfront dels seus clients, l'ajuda dels quals necessita, no obstant això, per a millorar la seva posició enfront d'altres patrons" (Garvía, 2001, pp. 20-21).

Així doncs, el clientelisme són vincles socials de tipus instrumental, ja que el nucli principal de la relació resideix i consisteix en l'intercanvi recíproc de béns i serveis de diferent tipologia entre dos subjectes que, consegüentment, conformen el que s'anomena díada¹⁰, base de qualsevol pràctica clientelar. A tall d'exemple, "*el patró proporciona béns materials, protecció i accés a diversos recursos i, per contrapartida, el client ofereix els seus serveis personals, lleialtat i recolzament*" (Foster, 1961, p. 1175). Aquest intercanvi, per tant, descriu les relacions de poder entre desiguals¹¹ (verticals) a petites comunitats basades en la vinculació diàdica d'amistat instrumental on el patró exercia la seva influència personal per així emetre i proporcionar beneficis als seus clients. Altrament, els estudis de les democràcies més avançades¹² han arribat a la conclusió que aquesta relació pot variar substancialment en el cas que el producte del tràmit sigui individual o col·lectiu, ja que també poden esdevenir relacions multidíadiques entre aquelles comunitats amb un sistema econòmic-social més ampli tot resultant estructures polítiques més complexes respectivament (Della Porta i Mény, 1995, p. 17). A territori espanyol, tal com va ocórrer durant la Restauració, el patró beneficiava a diversos clients i, fins i tot, a tota una comunitat. En aquest cas, el mecanisme és el mateix, pel fet que es puguin seguir les mateixes directrius, amb la diferència que el client no és una sola persona, sinó que tota una població (Clapham, 1982, p. 26).

A banda d'aquest caràcter instrumental, també convé remarcar que molts d'aquests vincles, com destaca Moreno Luzón, tenien un component afectiu o emocional, fet que, en alguns casos, ha comportat una sèrie de confusions. En aquestes relacions, el

---

¹⁰ Una díada és la relació estable entre dues persones que pot adoptar diferents formes: una parella afectiva, la relació entre dos familiars com ara pare i fill, la relació entre mestre i deixeble, dos amics íntims o dos socis en una empresa o tasca, entre d'altres. Aquesta relació pot ser asimètrica o simètrica, però requereix la cooperació de les dues parts perquè funcioni.

¹¹ L'antropòleg James Scott determina que l'asimetria és condició *sine qua non* per tal que esdevingui una relació d'aquestes característiques (Scott, 1972, p. 92).

¹² De tota manera, l'element que unifica el clientelisme més tradicional i singular amb el clientelisme més modern i plural és que ambdós es desenvolupen a partir de la premissa d'un intercanvi instrumental - "*di basarsi sullo scambio diretto di favori*" - (Graziano, 1984, p. 29).

llenguatge emprat ha conduit a usar la paraula “amic” com a l’apel·latiu preferit de les pràctiques clientelistes per a referir-se els uns als altres. A Espanya, cada patró o cap catalogava als seus seguidors com a “amics” abans que qualsevol altre terme, fins al punt que aquest es va generalitzar com a una forma de fer política. No obstant això, aquest factor no cal confondre’l amb nexes de parentesc, tot i que sovint les pràctiques clientelistes estaven barrejades amb el nepotisme¹³. De fet, Espanya i Catalunya, des de temps immemorials fins a l’actualitat, sempre s’ha caracteritzat perquè el poder no era d’una sola família, fet que molts membres d’aquestes formessin part d’aquestes xarxes¹⁴.

---

¹³El nepotisme, informalment també dit com a amiguisme, és l’abús de poder comès a favor de parents o amics, ja sigui per proporcionar béns, serveis o càrrecs de confiança.

¹⁴ Lluç Salellas, al seu llibre “*El franquisme que no marxa*” analitza acuradament les grans famílies que, avui dia, encara mantenen els seus imperis empresarials i les seves influències tan a territori català com a l’espanyol.

4.- La formació d'un autèntic representant del clientelisme.

Un cop plantejat del que realment es tracta el concepte de clientelisme, en aquest apartat s'explicarà la figura escollida per tal que aquest concepte tingui un sentit. És a dir, es presentarà la vida de MMP, la seva vida empresarial assolint el relleu generacional respecte el seu pare i, sobretot, com la seva formació i entorn influiran perquè es forgi una ideologia que el convertirà en un persona clau com a empresari, però sobretot, com a polític. Per tant, es farà un breu recorregut a la seva vida tot plasmant les etapes més rellevants que l'hi marcaran un abans i un després.

4.1.- Qui és Miquel Mateu i Pla?

Miquel Mateu i Pla va néixer el 16 de juny de l'any 1898 a la ciutat Barcelona en el si d'una família burgesa. En aquest cas, va ser l'únic fill baró d'entre cinc germans i *"[...] com era tradicional, esdevenint hereu, es va trobar amb la responsabilitat de tirar endavant la feina del pare i l'avi"* (Cabana, 2000, p. 32). El seu pare és Damiaà Mateu i Bisa *"[...] una de les figures més importants de la burgesia emprenedora catalana durant el primer terç del segle XX"* (Cabana, 2000, p. 32). En aquest sentit, tot i la seva formació d'advocat, Damiaà, es va dedicar al negoci familiar. En aquesta incursió al món laboral, va ser reconegut com *"El Hijo de Miguel Mateu"*, el qual tenia una empresa dedicada al negoci del ferro, de la qual va haver de fer-se'n carrer a l'edat de 24 anys a conseqüència de la mort del seu germà Miquel. En aquest lapse temporal, va aconseguir situar l'empresa entre les més importants d'Espanya en el ram del metall, amb dues seus principals a Barcelona i València; tant és així, que aquest èxit l'hi va permetre garantir una liquiditat econòmica per així assolir una major projecció amb les posteriors empreses (Butlletí de Peralada, 2015, p. 51).

Així mateix, el 1904, va destacar per ser el fundador de la companyia Hispano Suïza, empresa que donarà més renom i prestigi a la indústria catalana i espanyola. En aquest sentit, aquest projecte el va iniciar juntament amb l'empresari Francesc Seix i l'enginyer suís Mark Birgikt, que van instaurar la seva seu d'operacions al carrer de Floridablanca i, posteriorment, a les dependències de La Sagrera. Aquest projecte, però, va dur el seu projecte de negoci a ser *"l'empresa capdavantera a Europa en el sector de les construccions mecàniques, com a element dinamitzador del sector metal·lúrgic. A més, mitjançant aquesta, va participar com a proveïdor de motors d'aviació al govern francès en la I GM tot entrant en l'engranatge de la indústria"*

bèl·lica" (Vives, 2015, p. 8).

No obstant això, la seva vocació empresarial no es va quedar estancada en aquest èxit, sinó que també va tenir uns forts interessos en la en el món de la banca i la política. En l'àmbit polític, era un catalanista de dretes i monàrquic que tenia amistat amb Alfons XIII, i que, amb el pas dels anys, es distancià de la Lliga Regionalista (1935) per així apropar-se a l'expressió catalana del partit monàrquic espanyolista de la mà de *Dreta de Catalunya* i *Renovación Española* (Padrosa, 2014, p. 179). Per aquest motiu, prenent i copsant aquests fets, la figura del pare de MMP li dóna en herència el capital social, econòmic i cultural amb el qual treballarà, esdeveniment que marcarà un impàs a la seva vida, ja que haurà de prendre la decisió sobre si continuar amb la tradició familiar o, per contrapartida, començar un nou camí.

Així mateix, també convé remarcar la figura de la seva mare, Mercedes Pla i Deniel. Però en aquest apartat, tractant la vessant materna, és convenient tractar la persona d'Enrique Pla i Deniel, el qual va ser un engranatge determinant en la construcció de la persona que va esdevenir MMP. Enrique, germà de la Mercedes Pla i Deniel, a conseqüència dels seus estudis a la ciutat de Roma en filosofia, teologia i dret canònic, va assolir una formació el qual el va conduir, al cap d'uns anys, al bisbat d'Àvila i Salamanca. Aquesta condició, el va dur a formar part del partit polític confessional catòlic espanyol *Acción Popular* i, més tard, donant ple suport a Francisco Franco en el marc de la Guerra Civil espanyola. És en aquest context, que es va convertir en un dels màxims exponents del nacionalcatolicisme tot provocant la seva ascensió a l'arquebisbat de Toledo, juntament amb altres càrrecs com el de procurador a les Corts, al *Consejo del Reino* i al *Consejo de Regencia* (Riera, 1998, pp. 347-350). Per aquest motiu, unint-lo amb el darrer apartat del darrer paràgraf, tenir un familiar proper a la figura de "*El Caudillo*" i un dels màxims exponents del nacionalcatolicisme, proporcionava un marc d'acció i una cobertura molt acotada i delimitada en el marc empresarial, econòmic, religiós i, sobretot, polític.

4.1.- Els seus primers passos.

En els seus inicis i seguint la dinàmica de la tradició familiar, MMP es va formar a l'escola dels jesuïtes de Sarrià, on hi va rebre una formació que anava acord amb la ideologia familiar, elitista i amb un alt component religiós. Posteriorment, a

conseqüència de la nissaga empresarial que caracteritzava la família, va cursar estudis en comptabilitat, el qual el durien a comandar la sucursal d'Hispano Suiza de Levallois-Pirret (Paris). En aquest sentit, durant la seva estança en territori francès, va aprendre la llengua i, de manera paral·lela, es va nodrir de les connotacions necessàries per “comandar l'imperi” que havia creat el seu progenitor. Amb tot i això, aquesta formació no es va quedar estancada a França, sinó que va continuar a l'altra banda del món, concretament, a Nova York. En sòl estatunidenc, va estudiar el grau de dret per així copsar una altra visió del món empresarial i, de retruc, evadir-se dels esdeveniments que estaven succeint a Europa, com eren els inicis d'una guerra; en aquest cas, la I Guerra Mundial.

En el període el qual va realitzar l'estança als Estats Units, a banda d'aprendre la llengua, es va impregnar de moltes “maneres de fer” de la indústria americana. En aquell context, els EUA era un país el qual no estava patint cap mena de conflicte bèl·lic, fet que va provocar un fort creixement de les empreses i, sobretot, una major industrialització del país. I aquest creixement venia derivat d'uns dels grans exemples històrics en el marc de la producció, com era Henry Ford i la posterior creació dels *trusts*. MMP, doncs, va aprofitar el moment i es va impregnar d'aquesta metodologia empresarial tot erigint-se com un dels primers empresaris europeus que va implementar aquesta pràctica al nostre territori.

Per tant, la seva infància es va fonamentar, principalment, en aprendre tots aquells ítems i conceptes necessaris per així poder comprendre i exercir a les empreses familiars i, tanmateix, poder-les comandar tenint tots els recursos per fer que aquestes fossin efectives. En definitiva, doncs, la seva educació estava plenament influenciada per part del seu progenitor amb el fi que, si ell no hi era, MMP tingués les eines i formació necessària per així poder tirar endavant amb el gran projecte que tenien a les mans respectivament.

4.2.- MMP i Peralada, l'inici d'una llarga relació.

Reprement el darrer apartat, quan va tornar a terres catalanes i després de fer el servei militar obligatori, va ser el punt àlgid de la seva carrera professional. És a dir, un cop format acadèmicament, es va posar al càrrec de les empreses familiars. En

aquest cas, inicialment, va comandar l'empresa filial d'Hispano Suiza, concretament, la fàbrica Bois-Colombes, on també va formar part del Consell d'Administració. Però la trajectòria professional no es va estancar en l'empresa que va crear el seu pare, sinó que va travessar fronteres i va traslladar la seva visió empresarial a Andorra. En aquest cas, el 1929, juntament amb el seu pare i altres socis, van aconseguir la concessió del que posteriorment esdevindria com a la F.H.A.S.A (Forces Hidroelèctriques d'Andorra S.A.)¹⁵; no obstant això, aquesta concessió va anar complementada i condicionada amb una sèrie de millores pel Principat que, en aquest cas, van prendre forma en una important evolució de les comunicacions mitjançant l'asfaltatge de les vies de comunicació respectivament tot duent al país a obrir-se a l'entrada de treballadors forans després de segles d'isolament (Butlletí de Peralada, 1998, p. 13). Amb tot i això, en els seus inicis, no va comandar les empreses, sinó que formava part de l'Administració respectivament fins que, el 1927, va esdevenir el president de la Lliga Aeronàutica de Catalunya.

Paral·lelament, fent inferència a la vila de Peralada, la història entre MMP i el poble va iniciar-se quan aquest es va casar amb Júlia Quintana Ilizarbe, que era filla del representant d'una de les empreses químiques més importants del moment i actualment, com és BASF. Així doncs, a partir d'aquest enllaç marcat per uns llaços industrials entre ambdues famílies, van emprendre el viatge de noces a Alemanya. Però la vinculació esmentada anteriorment no va sorgir de manera espontània, sinó que va venir derivada a conseqüència del regal de noces que va fer Damià Mateu al seu fill i, en aquest cas, el regal era el Castell de Peralada. Damià Mateu, havia comprat el Castell als comtes de Rocabertí, antics propietaris de l'edifici els quals estaven passant per un litigi hereditari¹⁶ i, en aquest cas, l'edifici havia quedat reclòs a un ús

---

¹⁵ Josep Pla, va escriure un paràgraf sobre l'afer que diu: "*L'any 1929 fou autoritzada una societat F.H.A.S.A i l'explotació d'aigües per a la producció d'electricitat, a canvi de la construcció d'uns trossos de carretera que faltaven perquè la connexió entre fronteres tingués una viabilitat. Com que es tracta d'un negoci particular promogut pel senyor Mateu i amb una característica franco-espanyola -cosa que demostra l'agudesesa de visió que el promotor tingué d'Andorra- no ens estendrem sobre la qüestió*" (Pla, 1971, p. 630).

¹⁶ Joana Adelaida de Rocabertí, després de la mort de *don* Antoni de Rocabertí, comte de Savallà i de *don* Tomàs, comte de Peralada, va esdevenir comtessa de Peralada i de Savallà respectivament; per tant, es va convertir en la persona que va heretar el Castell de Peralada. Joana, però, va anar a Requesens, territori de la qual ostentava el títol de Senyora. En aquest municipi altempordanès, hi va anar a inaugurar una capella, però durant la seva estada a la població fronterera, va patir una malaltia que l'hi va provocar la mort (29 de juny de 1899). Per aquest motiu, el Castell de Peralada quedava en mans

esporàdic i per això se'n volien desfer. De tota manera, les condicions amb les quals es trobava la construcció eren bastant deplorables i descuidades pel que fa als extensos jardins¹⁷ de la finca i, és per això, que es van destinar nombrosos esforços per tal que es pogués dur a terme un adequat condicionament i restauració d'aquests i l'edifici pròpiament. De tota manera, aquesta compra no anava destinada única i exclusivament com a quelcom per a gaudir-lo, sinó que el pare de família el va comprar amb la intenció que MMP creés una nova empresa tot suposant un repte per ell mateix.

En el mateix procés de reconstrucció i adequació de l'edifici, MMP va dinamitzar notablement l'activitat del poble al seu voltant i, de retruc, va assalariar a bona part de la població d'aleshores. És a partir d'aquesta compra, doncs, que el poble va donar un tomb important que, conseqüentment, es va veure traduït en esdevenir la nova font o centre socioeconòmic de la vila i els corresponents vilatans respectivament. És per aquest motiu, que arran d'aquest fet i les seves aportacions al territori, va erigir-se com a una persona d'especial importància a la regió empordanesa; és a dir, des de l'adquisició del Castell de Peralada per part de la família Mateu, hi va haver un canvi de dinàmica economicosocial que va permetre prendre un altre rumb a la població i, tanmateix, copsar les intencions i les maneres de fer de MMP. O dit d'una altra manera, a partir del 1923, MMP i Peralada van començar a unir llaços fins al punt que, avui dia, encara hi impera la seva dinastia.

---

dels marquesos de la Torre, però la família directa eren els marquesos de Vivot (Palma de Mallorca). Ambdues famílies, van iniciar els tràmits legals per veure a qui pertanyia la construcció, però a conseqüència d'aquest litigi, es va decidir vendre el Castell al comprador més indicat. (Butlletí de Peralada, 1999, p. 19).

¹⁷ Abans de la compra del Castell per part de Damià Mateu, com que no es trobaven compradors respectivament, s'havia plantejat tornar a convertir els terrenys en conreus, tal com havien existit originalment (Butlletí de Peralada, 1998, p. 9).

5.- La sortida de Catalunya.

La situació econòmica i laboral a Peralada anava ascendint gradualment gràcies a la figura del Castell, fet que MMP hi passés grans estades, sense deixar de banda la resta d'empreses que tenia a les seves mans respectivament. Amb tot i això, amb el pas del temps, tot anava evolucionant correctament fins que, el juliol de 1936, la família Mateu Quintana es va veure obligada a escollir entre quedar-se a terres catalanes o, contràriament, marxar a l'exili, com seria el cas de moltes altres persones. Però aquest fet no era l'únic, ja que si escollia deixar territori català, havia de decidir si fer costat al bàndol nacional o, paral·lelament, abstenir-se del conflicte bèl·lic respectivament. Finalment, va optar per posicionar-se al servei del bàndol nacional i, per aquest motiu, va dur a terme tota una sèrie d'accions que van marcar un abans i un després a la seva vida i els respectius familiars.

5.1.- La Guerra Civil Espanyola, una gran decisió.

“Quan esclatà la guerra Mateu es trobava amb la seva família a Peralada” (Soriano, 2006, p. 131). En aquest sentit, com a la majoria de pobles de Catalunya, hi havia un comitè revolucionari o escamot republicà el qual va recloure a la família Mateu-Quintana a les instal·lacions del Castell a conseqüència de les seves condicions socials i econòmiques respectivament. En aquest sentit, el mateix escamot l'hi va donar dues opcions a MMP; en aquest cas, podia marxar a l'exili o, de la mateixa manera, es podia quedar a la vila i restar a l'espera del que pogués passar. Ara bé, aquesta espera anava condicionada pels escamots republicans reductes de la ciutat de Barcelona i entorns els quals eren molt més revolucionaris i, fins i tot, els hi podia ocasionar algun dany o la mort. De fet, en aquell context, hi havia una gran repressió a la rereguarda vers empresaris, propietaris i dirigents d'associacions patronals respectivament (de Riquer, 1996, p. 105). Per aquest motiu, després de grans dilemes i converses familiars i empresarials, va decidir emprendre la marxa cap a l'exili.

En aquesta sortida cap a l'exili, la Generalitat va posar-hi facilitats i els va ajudar, ja que segons la postura política o el patrimoni monetari de la persona afectada, els hi interessava o no. En aquest sentit, Soriano fa èmfasi en el fet que segons la condició del subjecte, se'l deixava estar o, de la mateixa manera, se l'ajudava sense donar més arguments al respecte (Soriano, 2006, p. 131). Per aquest motiu, va rebre el permís

per així poder marxar per part del mateix Lluís Companys i del Conseller de Governació de la Generalitat de Catalunya (en aquell lapse temporal, Josep Maria Espanya)¹⁸.

Un cop presa la decisió de marxar, pocs dies després del *Glorioso Alzamiento*, va patir una sèrie de problemes a l'hora de travessar la frontera de la Jonquera el qual el van dur de nou a territori gironí, concretament, a la ciutat de Girona. És aquí, que gràcies a les seves influències i contactes sociopolítics, Amadeu Oliva, Comissari de la Generalitat a Girona, va interferir en el tema i va aconseguir que tornessin a la vila alt-empordanesa fronterera i passar-la conjuntament amb la seva família per així poder anar a Suïssa i viure el conflicte des de l'exterior (Soriano, 2006, p. 131). Malgrat tot, un mes després, en veure la situació inestable que estava vivint el país i esverat per les notícies que l'hi arribaven, tornarà a Espanya, però aquest cop, en territori nacional.

5.2.- El viatge de tornada: El *Glorioso Alzamiento* i el bàndol nacional.

Un dels grans aspectes que queden palesos amb la matèria esmentada anteriorment és que MMP formava part del sector el qual podríem arribar a anomenar o catalogar com a burgesia catalana respectivament. De la mateixa manera, un dels aspectes rellevants és el posicionament d'aquesta burgesia vers el cop d'Estat que va dur a terme Francisco Franco. Per aquest motiu, Francesc Vilanova determina que *"Independentment del major o menor grau d'identificació de la burgesia industrial catalana amb els insurrectes el juliol de 1936, l'inici de la guerra civil va portar a un profund trencament de la societat catalana i a l'alineament de la gran burgesia amb el moviment antirepublicà"* (citat per Molinero i Ysàs, 1991, p. 65). En aquest sentit, aquest trencament esdevenia com a tal a conseqüència de la vessant econòmica i els interessos que se'n deriven al respecte; amb tot i això, la majoria d'empresaris catalans es van posicionar del bàndol nacional i, per aquest motiu, Riera determina que aquests *"[...] fueron de Franco, con Franco, junto a Franco, al amparo de Franco, por gusto o por la fuerza."* (Riera, 1998, p. 206).

---

¹⁸ A partir d'aquí, es pot copsar com la figura de MMP havia forjat un gran imperi empresarial i que, per aquest motiu, se'l va permetre marxar amb les corresponents ajudes per part de la Generalitat de Catalunya).

Paral·lelament, malgrat que Riera fa esment que es van posicionar al bàndol nacional “*por gusto o por la fuerza*”, molts autors i historiadors els quals han estudiat la matèria determinen que la qüestió no acaba de ser del tot certa o, de la mateixa manera, que simplement va ser una opció escollida essent plenament conscients del que estaven fent respectivament. És per això, que Vilanova, després de fer una anàlisi conscient i acurat de tots els casos d’empresaris que van prendre aquest rumb, destaca que “*l’Alzamiento Nacional no era una qüestió d’obligació sinó que va ser una opció triada a consciència. Les explicacions, tan esteses i repetides darrerament, sobre si aquesta o aquella persona va col·laborar o va tenir un paper en el franquisme perquè l’estiu del 1936 va ser amenaçada pels incontrolats o revolucionaris, tenen una consistència més aviat baixa i un recorregut curt*” (Vilanova, 2010, p. 19).

En aquest cas, Vilanova no és l’únic historiador el qual, després de les corresponents investigacions ha arribat a tal conclusió, sinó que Martí de Riquer, Glòria Soler i Cristina Gatell també són del mateix parer, fins al punt que l’argument esdevé com a comú respectivament. Convé remarcar, doncs, que l’argument del fet que molts empresaris del camp catalanista, igual que molts membres pertanyents a la dreta monàrquica usaven aquest argument o coartada amb el fi d’emparar-se en ella o ser una mera excusa.

En aquest context, “*Abans de la guerra, les activitats de Miquel Mateu, van ser només d’home d’empresa.[...] Poques setmanes més tard, [...] s’incorporava a la “zona nacional” i es posava a disposició del govern de Burgos [...]*” (Cabana, 2000, pp. 32-33). És a dir, la vinculació amb el franquisme o el bàndol nacional per part de MMP va ser a escala política, però, de la mateixa manera, també tenia unes connotacions econòmiques molt marcades. De fet, aquests trets, com s’ha treballat a les pàgines anteriors, ja l’hi venia d’herència, però el 1934, juntament amb altres personatges, es van refermar aquestes faccions tot creant la Lliga Anticomunista de Catalunya (Soriano, 2006, p. 174).

5.3.- MMP, un personatge imprescindible.

Com s’ha fet esment anteriorment, la seva presència a l’exili suís va ser breu, ja que un mes després, a conseqüència de la gran situació d’inestabilitat derivada del conflicte

entre nacionals i revolucionaris, el va fer tornar a terres espanyoles, però en aquest cas, en territori nacional. En aquest establiment a territori nacional, hi va tenir un paper especialment rellevant, ja que es tractava d'una persona amb una xarxa de contactes molt potent i, paral·lelament, tenia una gran quantia econòmica derivada del benefici obtingut de les empreses de llur propietat. I aquestes característiques van ser aprofitades per la causa nacional, sigui amb una aportació econòmica en concepte de material de guerra (igual que molts altres empresaris units a la ideologia) o bé amb polítiques que anaven en contra dels republicans. Aquestes polítiques, entre d'altres, tenien un contingut el qual despertava les intencions que el van dur a crear la Lliga Anticomunista de Catalunya; és a dir, MMP va dur la propaganda anticomunista com a un dels timons de les seves polítiques i publicacions, tot emparant-se, en nombroses ocasions, amb el *Bulletin de l'Entente Internationale Anticomuniste*. O dit d'una altra manera, MMP va ser un dels majors promotors a nivell nacional de la propaganda ideològica, amb una especial focalització amb l'anticomunisme, ja que aquest (amb referència a la ideologia comunista) havia triomfat durant la Segona República Espanyola (Soriano, 2006, p. 149).

De la mateixa manera, a poc a poc, es va anar guanyant la confiança dels comandaments del bàndol fins al punt que, els mateixos comandants l'hi demanessin consell o, tanmateix, plantegés moviments que havia d'efectuar el govern de Burgos per a proliferar, tant a escala geogràfica com ideològica; com indica Soriano, *"les missions encomanades a Mateu van anar augmentant a poc a poc en quantitat, importància i dificultat"* (Soriano, 2006, p. 137). Com a mostra, MMP va esdevenir ambaixador del règim i, a conseqüència, va ser un element crucial per a la projecció exterior de Franco gràcies a les seves múltiples amistats tan en el govern francès, com en altres països com Anglaterra, Alemanya, Itàlia i Suïssa. Aquest fet, doncs, evidencia com les relacions professionals de primer ordre econòmic suposaven molt bons contactes de pes polític, ja que, normalment aquestes es vehiculaven amb el bescanvi de favors (Soriano, 2006, p. 141). A conseqüència d'aquests fenòmens, s'estava generant una relació clientelista entre MMP i el règim franquista.

Vives, en la seva recerca, deixa constància que una de les missions de més rellevància de la relació i, al mateix temps, contradictòria va ser aquella referent a les

interrupcions d'electricitat de F.H.A.S.A (empresa de la qual era soci i accionista) a Barcelona¹⁹. En aquest context, l'historiador recull que MMP va fer un únic tall d'electricitat a la Ciutat Comtal, ja que va aconsellar no es fes de manera contínua, ja que tenint en compte la conjuntura internacional i que d'altres centrals encara funcionaven, podria sortir molt mal parat el règim en l'àmbit de relacions exteriors. No obstant això, Franco va insistir i MMP, com a resposta al requeriment, al·legant un deute que no es pagava des del juliol de 1936 i utilitzant les condicions contractuals entre F.H.A.S.A i la capital catalana, va aconseguir aturar la producció d'electricitat i, per tant, deixar a les fosques un dels nuclis més rellevant per part del bàndol contrari al nacional. En aquest cas, un dels aspectes que va influir al tall de llum i al fet que tot es resolgués segons els seus interessos, entre altres motius, és el subministrament de queviures als andorrans que, com explica Soriano *"[...] la majoria, però, no sabia que ni havia estat de grat ni de manera gratuïta"* (Vives, 2015, p. 14). MMP s'ocupà d'efectuar el primer subministrament el 1937, tot intercedint directament com a avalador del crèdit, fet que *"repercutirà en el bon nom de Mateu a Andorra"* i *"[...] l'Espanya nacional, no trigà en veure el ressò de la transacció a nivell nacional"* (Soriano, 2006, p. 229). En aquest marc, doncs, MMP va jugar hàbilment, ja que a la vegada que es guanyava la confiança dels andorrans (per tal que no es malfiessin del tall sobtat d'electricitat a terres catalanes), aconseguia, de retruc, la píndola final per així acabar de teixir llaços amb el bàndol nacional i, sobretot, amb Francisco Franco.

Convé remarcar, com és palès, que MMP *"va ser un dels catalans més actius i implicats del govern del règim"* (de Riquer i Culla, 2000, p. 62). De la mateixa manera, a conseqüència de tot el cúmul de tractes i relacions que es van desenvolupar al llarg d'aquests anys, *"va esdevenir un dels amics més íntims del Caudillo, fins al punt que, tot sovint, l'anava a visitar a la casa d'estiueig de la platja de Garbet, a Colera"* (Salellas, 2015, p. 93). Com a fet anecdòtic, el polític reusenc i un dels creadors de les JONS, Josep Maria Fontana relatava que *"De don Miguel Mateu hablaban mucho los catalanes. Explicaban que mientras su pariente el obispo Pla y Daniel jugaba al tenis con el Generalísimo, él hacía de árbitro"* (Fontana, 1951, p. 309).

---

¹⁹ La producció elèctrica de F.H.A.S.A era molt abundant i la necessitat dels habitants de la Vall estava completament coberta, així que el 90% de la producció sobrant era transportada per així cobrir les necessitats de Barcelona (Butlletí de Peralada, 1998, p. 13).

6.- El *Nuevo Estado* arriba a Catalunya: l'alcalde de Franco (1939-1945).

"A finals de 1938, l'exèrcit franquista, l'autodenominat Ejército Nacional, emprengué l'ofensiva que el portaria a l'ocupació efectiva de la Catalunya republicana; ocupació consumada el 10 de febrer de 1939 amb el tancament de la frontera amb França. Començava així una nova etapa en la història contemporània del país" (Marín, 1995, p. 37). Tanmateix, Marín, explica extensament com es va implantar el règim franquista a Catalunya en el període de la postguerra i exposa com realment serà el nou marc constitutiu de les administracions i, més concretament, dels consistoris. En aquest cas, *"el Nuevo Estado s'organitzaria seguint un ordre jeràrquic estricte, allò que es deia en les esferes més elevades del poder, on aquest havia de ser transmès als nivells inferiors, provincials o locals²⁰"* (Vilanova, 2010, p. 43). Per aquest motiu, en aquest procés de reestructuració, MMP serà un engranatge més en aquesta corretja de transmissió i es veurà condicionat a seguir la metodologia adoptada per part de *El Generalísimo*.

En el marc d'aquesta conjuntura, MMP va ser escollit per encapçalar l'alcaldia just l'endemà mateix de l'entrada a Barcelona de les tropes franquistes a la Ciutat Comtal (Pérez, 2014, p. 15). Aquesta elecció, segons Marín, va ser una decisió directa de Franco sense ingerències externes i, de la mateixa, perquè era de la seva confiança personal (Marín, 2005, p. 26). Soriano, argumenta que *"el varen fer alcalde per la gran implicació que va tenir des del principi amb la causa nacional, ja que anava molt més enllà del que normalment havia fet qualsevol col·laborador"* (Soriano, 2006, p. 229). Aquesta implicació, amb el pas del temps, acabaria essent determinant per a Franco, ja que com vulgarment es diu, l'hi va treure moltes castanyes del foc.

6.2.- L'Ajuntament de Barcelona i el *savoir faire* del seu director d'operacions.

No podem parlar de l'Ajuntament de Barcelona, sense estar obligats a parlar dels ajuntaments catalans de l'època. En el procés d'instauració del franquisme, aquests van

---

²⁰ Marín destaca que la nova formulació i estructuració del franquisme respecte a les administracions locals estava influenciada pel model italià de Mussolini. *Il Duce* va dur a terme un canvi un canvi a l'administració italiana consistent en el progressiu control de l'estat per part de membres afins al règim o, d'altra banda, a través del *Partito Nazionale Fascista* (PNF). La comparació amb el feixisme italià ofereix prou elements i paral·lelismes per tal que es pugui arribar a parlar d'un model de govern administratiu feixista (Marín, 1995, p. 42).

passar a ser comandats per part dels governadors civils i les comissions gestores pròpiament. Aquests governadors civils, *“havien d’implementar una sèrie de directrius les quals anaven especialment adreçades a constituir unes corporacions locals genèricament fidels a l’Alzamiento i, en la mesura possible, que aquests fossin militants del partit únic de la FET y de las JONS. A més, s’instava als governadors a fer-se assessorar pels caps locals de la Guàrdia Civil i per totes aquelles persones que poguessin oferir assessorament”* (Marín, 1995, p. 39). En aquest aspecte, doncs, els governadors civils, a banda de marcar les directrius que havien de seguir els ens locals, també eren els que elegien els batlles; amb tot i això, a la ciutat de Madrid i Barcelona, els governadors hi tenien poca influència, ja que l’elecció era duta a terme per part de Franco²¹, que designava a persones de plena confiança respectivament (Marín, 2000, pp. 50-57).

De tota manera, per molt que aquests fossin designacions expresses del general, a vegades, també havien de mantenir relacions i converses amb els governadors civils de la zona. És per això, que l’historiador Javier Tébar indica quina vinculació va tenir MMP i tots els governadors que hi va haver a la zona; en aquest sentit, remarca que *“Mateu va tenir bona relació amb el governador Correa²² arran de la seva flexibilitat amb els empresaris i la predisposició amb aquestes polítiques, però en canvi, amb González Oliveros²³ hi va tenir una mala relació a conseqüència de les constants discordances polítiques i econòmiques”* (Tébar, 2011, p. 189).

Amb la presència dels governadors civils i els corresponents alcaldes de les dues ciutats respectivament, es pretenia esborrar tot allò que formava part del passat més recent i, consegüentment, implementar les noves maneres de fer del *Movimiento*. A tall d’exemple, es van dur a terme tota una sèrie d’activitats amb el fi d’instaurar de manera definitiva el règim franquista a les institucions i als carrers; convé destacar, doncs, que es va aplicar una reestructuració del personal propi de les administracions i, de la mateixa manera, es vigilaven constantment les activitats i actituds de la ciutadania

---

²¹ Quan Franco va proposar a MMP ser alcalde de Barcelona, no va dubtar en dir que no. De fet, *“ho va acceptar de tot cor, perquè segons comentava amb el seu oncle Enric Pla i Deniel, el treia de polleguera haver de veure com estava de malmesa Barcelona després de la guerra”* (Butlletí de Peralada, 1998, p. 14).

²² Governador Civil de Barcelona de desembre 1940 a l’agost de 1945.

²³ Governador Civil de Barcelona de juliol de 1939 a desembre de 1940.

(com a mostra, la llengua i la cultura catalana estaven sotmesos a una forta repressió). L'Ajuntament de Barcelona, encapçalat per MMP, serà el màxim representant de l'organització local del règim a Catalunya i, en aquest cas, *"les primeres mesures que va prendre l'Ajuntament foren readmetre [...] els que havien estat acomiadats per l'Ajuntament republicà a partir del juliol del 1936, fer cessar els funcionaris que havien ingressat a partir d'aquesta data i, tanmateix, obrir expedient de depuració²⁴ a tots aquells que havien entrat amb anterioritat a la data i que, posteriorment, havien continuat prestant els seus serveis"* (Soriano, 2006, p. 185).

Ampliant el procediment, MMP es va emparar amb la llei franquista promoguda el 10 de febrer de 1939 on es promovia la depuració dels funcionaris i funcionàries públics presents al consistori fins aleshores sense les garanties mínimes de defensa per a les persones implicades. És per això, que tot el personal nomenat abans del 18 de juliol de 1936, va ser reclamat per sol·licitar-ne el reingrés, mitjançant una declaració jurada i un qüestionari d'entre 21 i 23 preguntes amb relació al perfil professional, ideològic i moral. Agents informadors contrastaven l'expedient resultant i, en els casos en què tenien sospites, interrogaven l'entorn personal i professional dels funcionaris. De fet, una pràctica habitual era incentivar les denúncies de comportaments sospitosos o activitats il·lícites d'altres companys amb el fi d'assolir un major posicionament estamental. *"Finalment, com a resultat d'aquest procediment, més de 922 funcionaris i funcionàries van ser destituïts, alguns per incompareixença, ja que es van exiliar o van renunciar als càrrecs quan van saber que estaven marcats com a republicans i, de la mateixa manera, 696 persones més van ser sancionades i, fins i tot, inhabilitades per a càrrecs de comandament"* (Ajuntament de Barcelona, 2018).

No obstant això, la tasca més rellevant que va executar MMP va ser aquella enfocada a la reconstrucció de l'espai públic, a la confecció dels projectes urbanístics i a l'ordenació de la ciutat. Amb tot i això, en nombrosos casos, aquests projectes quedaven en paper mullat, ja que les arques econòmiques franquistes i consistorials estaven sota mínims. De tota manera, va emprar els seus contactes i connexions

---

²⁴ *"A la depuració seguiria la provisió de vacants amb un 80% de places reservades a cavallers mutilats, oficials provisionals condecorats, altres ex-combatents, ex-captius convenientment avalats en el seu comportament a la presó, orfes, vídues i - otras personas económicamente dependientes de las víctimas nacionales de la guerra y de los asesinados por los rojos -.* (Marín, 1995, p. 40).

clientelistes tot saltant-se l'ordre jeràrquic instaurat amb el fi de garantir el finançament que les seves ambicions reclamaven, batallant amb molts organismes i augmentant la recaptació municipal (Pérez, 2014, pp. 145-146).

Paral·lelament, convé incidir en el fet que, a conseqüència dels seus contactes a l'estranger, va decidir dotar d'una projecció més internacional a la ciutat respectivament. Aquesta projecció era especialment rellevant, ja que des de l'elit franquista es pretenia que Barcelona fos un enclavament clau després de l'acabament de la Guerra Civil Espanyola. Per exemple, quan Ciano²⁵ va visitar la Ciutat Comtal, Mateu demanarà expressament que s'engalanin els balcons amb domassos i banderes espanyoles²⁶, ja que el govern italià va aportar nombroses quanties econòmiques per a la reconstrucció de la ciutat (Huertas, 1979, p. 8). Posteriorment, el 1942, després d'un ampli procés d'informació i observació, es va procedir a fer una renovació de les gestores i, en aquest sentit, es va instaurar un equip de govern més homogeni i escollit amb uns criteris clarament polítics. Era el moment, doncs, en el que la línia dura de la *Falange Española* es van endinsar a les institucions i, Barcelona no en va ser una excepció. Per tant, MMP va compaginar la seva tasca d'alcalde amb els falangistes a les seves espatlles observant tots els procediments que duia a terme; tot i això, Marín remarca que no va afectar en absolut a la seva metodologia de treball (Marín, 2005, p. 27).

Com a tall de conclusió, Empar Soriano defensa que la seva actuació com alcalde²⁷ quedaria molt limitada, després d'analitzar una carta que envia Mateu com alcalde al mateix Franco a causa del poc interès per part d'aquest respecte els problemes catalans, que tant preocupaven a MMP (Soriano, 2006, p. 186). Altrament, Riera aporta una altra visió la qual es resumeix en el fet que, durant els seus anys com a batlle de

---

²⁵ Gian Galeazzo Ciano, comte de Cortellazzo i Buccari va ser un polític i diplomàtic italià, ministre del govern de Benito Mussolini, de qui era gendre. Tanmateix, era fill de l'almirall Costanzo Ciano, heroi de la Marina italiana durant la Primera Guerra Mundial i fundador del partit feixista italià.

²⁶ En aquest cas, no serà l'únic dels casos, ja que quan Heinrich Himmler va visitar Barcelona, també es va seguir el mateix procediment.

²⁷ Com a agraïment a la causa i com a primer alcalde franquista de la Ciutat Comtal, el franquisme, previ acord del Consell Plenari en la sessió del 15 d'abril de 1945, l'hi va atorgar la Medalla d'Or de la Ciutat de Barcelona. No obstant això, l'any passat, el govern d'Ada Colau, l'hi va retirar el títol corresponent, ja que representava una figura que va promoure una política repressiva i de purga per a totes aquelles persones que no eren afins al règim i, tanmateix, per a la depuració del personal municipal que va dur a terme. (Ajuntament de Barcelona, 2018).

Barcelona, “[...] aportó sentido de organización y una falta absoluta de escrúpulos a la hora de hacer limpieza política, tanto de los rastros del catalán institucional como de los funcionarios sospechosos de veleidades a favor de la República y/o de la Generalitat” (Riera, 1998, p. 326).

6.3.- Els últims dies al front.

Posteriorment, després de la seva etapa al capdavant del consistori de la capital catalana, des del 1945 fins a la seva mort el 1972, va seguir sent un pes pesant dins l’entramat franquista. En deixar l’alcaldia, va ser ambaixador a París (del 1945 al 1947) fent d’enllaç en l’època més complicada del franquisme en l’àmbit de la política exterior, en la qual es va veure involucrat en complots monàrquics per reconduir el règim, tot i que al final en resultarà il·lès perquè no va reeixir la iniciativa. Després d’aquesta etapa, va continuar sent procurador de les *Cortes* durant 24 anys com a conseller nacional de la Falange i, després com a membre vitalici tot essent nomenat pel mateix Franco, formant part dels coneguts com els *Cuarenta de Ayete*²⁸ (Guardiola, 1973, p. 4). A més, més endavant, es va permetre declinar l’oferta²⁹ de ser ministre que l’hi havia estat proposada per Franco. Seria un altre cas anecdòtic dins el franquisme, ja que ningú no acostumava a rebutjar res que se li oferís, i menys del mateix *Generalísimo*.

De la mateixa manera, el seu llegat no va quedar aquí, sinó que va presidir del 1952 fins a la seva mort la patronal Foment del Treball Nacional, pal de paller per excel·lència de la gran burgesia catalana, on va resoldre en favor dels seus interessos els projectes empresarials i la relació amb el *Sindicato Vertical* franquista en el teixit productiu. En aquest àmbit, va destacar entre els grans grups monopolistes privats, a partir de la fusió del capital industrial i bancari. Tant és així, que també va comandar, com a president, durant vint anys també, la Caixa de Pensions, una de les caixes d’estalvis avui integrades al grup La Caixa. Per aquest motiu, arran del seu èxit, va ser nomenat com a president de la Lliga Europea de Cooperació Econòmica (LECE).

---

²⁸ Aquest terme fa referència al grup de consellers que van ser escollits personalment per part de *El Caudillo* en el palau guipuscoà que duu el respectiu nom respectivament.

²⁹ MMP va declinar aquesta oferta ja que volia i necessitava dedicar seriosos esforços a les seves empreses, tot deixant que la seva filla es casava. És per aquest motiu, que va enviar una carta a Carrero Blanco explicant el perquè de la seva decisió i que així ho comunicés a Franco. (Butlletí de Peralada, 1998, p. 14).

7.- El clientelisme i Peralada, l'inici d'un llarg viatge.

Peralada, és una vila de l'Alt Empordà de 43,62 quilòmetres quadrats situada en un petit turó al bell mill de la plana empordanesa la qual es troba regada per diversos cursos fluvials que davallen de la serra de l'Albera. En aquest sentit, a conseqüència de les característiques que ostenta al poble, al 500 aC, ja s'hi va instaurar un poblat ibèric. Posteriorment, la vila va assolir una època d'esplendor durant l'Edat Mitjana, tot esdevenint un dels comtats més rellevants de la zona, només per darrere del comtat d'Empúries. És en aquest lapse temporal, on la gent va començar a treballar les terres, ja que aquestes eren enormement fèrtils arran de l'aigua i les condicions climatològiques que envoltaven Peralada i, tanmateix, per la tipologia de sòls. Les diverses terres proporcionaven diversos tipus de cultius, ja que a la zona nord i est hi predominaven els terrenys argilosos que afavorien el creixement de la vinya i els olivars; per contrapartida, però, els terrenys del nord-est i el sud, eren més prolífers al creixement de tota mena de cereals i farratge. De manera complementària, alguns pagesos també es dedicaven a la ramaderia, tot i que eren casos excepcionals. Aquest fet, va provocar que la majoria de vilatans construïssin les seves masies entorn dels seus terrenys i així poguessin controlar el dia a dia dels seus cultius (Golobardes, 1975, p. 49).

7.1.- Peralada i l'agricultura, dos conceptes sinònims.

Amb aquesta breu explicació, es vol donar a entendre la rellevància que ha tingut el camp a la població, ja que des de l'Edat Medieval, aquesta ha estat una pràctica que ha anat augmentant amb els anys fins al punt que, a finals del segle XIX i a inicis del segle XX, el sector agrícola era l'eix motriu de l'economia de tots i cadascun dels 1.400 habitants del moment (Butlletí de Peralada, 1999, p. 1). Ara bé, en el document emès per part del consistori, també es deixa palès que, en certes èpoques, la societat va viure en autèntiques situacions de penúries, sobretot a finals del segle XIX, quan va esdevenir la fil·loxera. Amb tot i això, aquesta informació no està posada envà, sinó que serà l'espurna per així poder entendre el que va ser el fenomen del clientelisme a la vila.

En aquest sentit, quan s'ha tractat el concepte del clientelisme, s'ha fet esment que era un fenomen el qual s'havia estès al llarg de la zona del Mediterrani, amb especial

focalització a Itàlia i a Espanya. De la mateixa manera, però, un altre dels factors pels quals era més propens a aparèixer era aquell que estava vinculat al món local i, més concretament, a les zones rurals. Aquestes zones rurals, com s'ha fet esment, estaven poblades per gent que es dedicava única i exclusivament a l'ofici del camp, o altrament, dit, al sector agrícola. De tota manera, però, la seva feina o, més ben dit, el producte de la seva feina (és a dir, els seus cultius) estava condicionat a tota una sèrie de perills que feien que, collita rere collita i any rere any, fossin un cúmulo de reptes a superar. Cal destacar doncs, que el món agrícola i ramader estaven sotmesos constantment a l'afer de l'atzar, ja que una temporada podia ser plenament fructífera i, contràriament, a la següent, sigui pel motiu que sigui, havien de subsistir amb el romanent que havien estalviat de la temporada anterior (tenint en compte que havia de menjar tota la família i, si se'n tenia, alimentar als caps de bestiar). A tall d'exemple, la vida del pagès es pot exemplificar amb un pèndol, ja que aquest, segons on oscil·li i cap a quina direcció vagi, serà un bon resultat o, en canvi, conduirà a una situació d'inestabilitat i pobresa.

Aquesta irregularitat provocada per a la incertesa d'ingressos provinents del camp, provocava que les famílies tinguessin baixos recursos i poques expectatives de futur i, és per això que, calia buscar alternatives per tal d'oblidar el neguit constant que generava pensar si cada dia podrien tenir un plat a taula o no. I, en aquest cas, aquesta alternativa solia anar evocada a la cerca de grans patrons els quals gaudien d'un nombrós ventall de recursos i, tanmateix, de propietats i empreses que podrien albergar un gran nombre de treballadors tot proporcionant llocs de feina a un gran nombre d'individus; de fet, un dels aspectes a destacar és que l'equilibri i la cohesió de la societat no podien subsistir sense els contactes entre les persones respectivament.

I el cas de la vila de Peralada de finals del segle XIX i inicis del segle XX representa el relat de les darreres línies, ja que la societat es dedicava exclusivament a l'agricultura (i alguns, també tenien caps de bestiar) i, constantment, estava sotmesa al pèndol, que tant la podia dur a la subsistència diària o, per contrapartida, a la pobresa. Per a plasmar la situació de la societat del moment, el senyor Ramon Clos (jutge de pau de Peralada actualment) va redactar un text el qual representava de manera fidedigna la situació dels vilatans de l'època i a ell mateix respectivament. El

senyor Ramon, destaca que la vida al camp “ *Foren anys de jornades llargues i pesades i de total dedicació: totes les hores de claror diürna i bona part de les de la nit. Era feina per a gent diligent, amb bona salut i ment desperta. Si no es donaven aquestes qualitats, llavors se’n ressentien l’economia, el treballador de gust i la continuïtat de l’empresa. Eren anys de treballar molt i guanyar poc. Les hores no comptaven, sinó la feina feta, i amb aquest sistema, l’assalariat sempre en sortia perjudicat. També es posava el segell personal en la perfecció i l’acabat de qualsevol tasca. Les feines tenien un calendari rotatiu al llarg de l’any que no deixava gaire marge per entretenir-se. Si una es retardava, calia posar-hi més dedicació, perquè anaven venint les successives i el temps no perdonava. La duresa de les feines arribava al màxim a l’estiu, quan s’ajuntava la recollida de les sèmbrs d’hivern amb les llavors dels cultius de les que es recollien a la tardor.*

No cal oblidar tot l’enrenou que comportava la sega, el tragi i les batudes a l’era, amb les grans garberes rodones i les palleres semblants a grans vaixells tombats al revés amb la quilla enlaire i altes com el teulat de la masia. Esgotador era el dia de l’emmagatzematge del gra, per la quantitat de sacs que s’havia de trajinar en poques hores. El descans durava poc, perquè al setembre arribava la verema i qui no s’espavilava no tastava el vi per Sant Martí. Al pic de l’hivern, de bon matí, petits i grans, homes i dones, tots a collir olives. I tot això, sense oblidar que el temps també jugava les seves males passades: tramuntanades per la sega, plagues amb el fenc tallat, secada a l’hora de granar el blat de moro, pedregades amb el raïm a punt... Moltes vegades, fatalment, es perdia la collita. Per poder viure amb relativa abundància calia estar capacitat en una gran diversitat de cultius i de cria de bestiar, ja que es tractava d’agricultura de supervivència i calia ésser autosuficient en les necessitats bàsiques; tot i això, aquest fet no assegurava que, algun any, es passés d’una certa tranquil·litat a una gran inestabilitat. En la cria del bestiar hi participava tota la família, perquè era un capítol importantíssim tant en l’ingrés monetari com en el subministrament domèstic de carn, llet i ous.

La duresa de totes les tasques obligava a participar-hi a tots els membres de la família sense distinció d’edat i de sexe, que es distribuïen les tasques en funció de la seva resistència física. Tot i això, al final, la duresa que representava tota aquesta feina no es veia compensada i, és per això, que es van haver de buscar altres vies” (Butlletí de Peralada, 1997, pp. 2-3).

Amb aquestes paraules emeses per part del senyor Ramon, es compren la situació que vivien els vilatans de Peralada durant aquella època, on havien de dur a terme grans esforços per així poder subsistir i, en molts casos, aquests esforços es veien enfonsats per qualsevol fenomen meteorològic o una plaga a les collites. És a partir

d'aquí, que necessitaven trobar una via d'evacuació per així trobar una feina que portés un plat a taula dia rere dia sense haver de patir constantment. I aquesta via d'evacuació va sorgir quan, a conseqüència de la mort de Joana Adelaida de Rocabertí el 1899 i després de viure-hi uns quants anys el marquès de la Torre, el qual també va morir, el Castell de Peralada es va posar a la venda.

7.2.- L'efecte de “*Cavas del Ampurdán*”.

Durant el procés de venda, però, no es trobava cap comprador, fins que va aparèixer l'empresari Damià Mateu i va comprar les instal·lacions com a regal de noces del seu fill Miquel. Aquesta compra, va anar especialment vinculada al fet que el pare volia que el seu fill iniciés un negoci a la vila. Abans de tot, però, MMP i Júlia Quintana van dedicar nombrosos esforços per així poder restaurar les instal·lacions del Castell que, amb el temps, havien quedat malmeses i calia una adequada restauració. Reprenent les intencions que pretenia fer Damià Mateu i el seu fill, van decidir endinsar-se en un món empresarial en el que, fins aleshores, els hi era bastant desconegut. En aquest sentit, com citava Golobardes, Peralada gaudia de tota una sèrie de terrenys fèrtils els quals proporcionaven i afavorien el creixement de diversos productes i, en aquest cas, la vinya era un d'ells. A partir d'aquí, veient les possibilitats i intriga que tenia la família juntament amb les bones condicions terrenals, van decidir començar el seu camí al món vitivinícola tot creant l'empresa “*Cavas del Ampurdán*”.

Aquest fet, va suposar un gran canvi i una gran revolució al poble, ja que un gran empresari havia arribat a la contrada i, de la mateixa manera, volia crear una empresa del sector vitivinícola. Curiosament, molta gent del camp que estava cansada de patir les conseqüències de mantenir els seus terrenys, era experta en l'àmbit de la vinya i la seva collita. Així doncs, quan es va crear l'empresa, MMP va oferir nombrosos llocs de feina i, consegüentment, aquesta qüestió era la salvació de molta gent de la vila. És a dir, molts vilatans, sense pensar-s'ho, van deixar de banda els seus conreus i es van endinsar a l'empresa de les caves com a subordinats de MMP. En aquesta conjuntura, doncs, es compleix la premissa establerta per part del sociòleg argentí Javier Auyero que diu: “*quan els actors són marginats o pobres, estan acostumats a esperar al fet que “tot arribi des d'uns altres”, la qual cosa, redueix les expectatives d'un canvi real en un procés d'acció col·lectiva on els actors polítics estan acostumats a això, esperar*” (Auyero, 2012, p. 102).

En aquest sentit, per tant, la vida laboral de la societat peraladenca va donar un tomb rellevant, ja que apareixia quelcom nou fins aleshores i, de la mateixa, era una feina amb la qual s'obtenia un plat a taula i que, com a bescanvi, el cap obtenia el producte necessari per a seva empresa. A banda d'això, aquest succés comportava l'establiment d'una relació que representa l'essència del clientelisme, ja que sorgia una relació multididàctica tot originant les figures corresponents del patró (MMP) i els subordinats o clients (població de Peralada que ha obtingut la feina proporcionada per part del patró). Amb referència als puntals de la relació, aquesta reuneix els components essencials del clientelisme, perquè són vincles socials de tipus instrumental on el nucli principal de la relació resideix i consisteix en l'intercanvi recíproc de béns i serveis de diferent tipologia entre dos subjectes. D'aquesta manera, l'aparició en escena de MMP i la creació de les caves representa l'essència del concepte de clientelisme; *"el patró proporciona béns materials, protecció i accés a diversos recursos i, per contrapartida, el client ofereix els seus serveis personals, lleialtat i recolzament"* (Foster, 1961, p. 1175).

En aquest bescanvi de favors, es va instaurar una relació vertical en la qual naixia el que va anomenar Pitt-Rivers com a una amistat desequilibrada. O més ben dit, va erigir-se una relació entre subjectes de diferent estatus social i econòmic on el més dèbil, és a dir, la població de Peralada, va trobar a la figura de MMP l'element clau de protecció i subsistència que buscava constantment. A raó de la vinculació, s'aplicava la tesi de l'antropòleg americà Sidney Mintz el qual determinava que el subjecte més dèbil, en un lapse temporal complex, establia una forta relació de dependència moral i personal amb el patró per estar lligat a ell i rebre els corresponents fruits. En el dit bescanvi, també convé remarcar que, a banda de crear llocs de treball, MMP va crear un cercle de seguidors i amistats que el va anar consolidant com a un dels personatges de pes de la vila en aquells instants; MMP, va trobar a Peralada un terreny fèrtil per així instaurar la seva xarxa clientelista i, a més, per començar-ne a teixir una altra que marcaria un abans i un després al municipi.

El negoci vitivinícola va anar tirant endavant i donant els seus fruits els quals acontentaven al patró i, per descomptat, als clients. Però els terrenys d'explotació van quedar petits arran de la gran projecció que estava assolint l'empresa; és per això, que MMP va decidir estendre les seves terres més enllà dels dominis de Peralada. En

concret, va començar a comprar parcel·les de terra a municipis limítrofs i dels voltants com seria el cas de Castelló, Llançà, Roses, Sant Llorenç de la Muga i Garbet³⁰. Però l'expansió no només va quedar reclosa a la compra de terrenys, sinó que també van inaugurar una botiga a la plaça de la Palmera de Figueres, on s'hi venien els productes elaborats a les caves i, tanmateix, d'altres que també es produïen a les instal·lacions del Castell com la mantega o la mel. Així doncs, MMP es va preocupar d'expandir els seus dominis a la vila de Peralada i arreu de la comarca, on havia esdevingut conegut a conseqüència de les seves aportacions i actes que generaven un fort creixement pròpiament.

En aquesta botiga, com s'ha fet esment, també s'hi venia mantega, que era fruit d'una altre de les inversions que va fer *don Miguel*. És a dir, la creació de "*Cavas del Ampurdán*" no va ser l'única empresa que va crear, sinó que també es va interessar per les explotacions ramaderes de bestiar boví o equí, tot fent construir l'edifici conegut com "la Granja" (Butlletí de Peralada, 1998, p. 19). En aquestes instal·lacions modèliques, als baixos, hi havia vaques i cavalls de raça els quals participaven a curses de resistència i velocitat, tot dotant de nombrosos premis a la institució³¹. De la mateixa manera, al primer pis, s'hi van instal·lar els vilatans que es dedicaven a la cura i manteniment de les bèsties; aquest factor, és una mostra més del fet que, amb la creació d'aquesta infraestructura, es va donar feina i llar a la gent de la vila tot establint i reeixint la xarxa clientelista prèviament construïda i iniciada amb el negoci del vi.

7.3.- El salvament del Castell, la unió de tot un poble.

Simultàniament a la creació i construcció de l'empresa vitivinícola i ramadera, MMP i la seva muller, a banda de crear nombrosos llocs de feina i establir vinculacions multididàctiques, també van continuant fent altres tasques a la vila de Peralada. Com és palès, quan van comprar el Castell, aquest estava malmès, però la parella hi va

---

³⁰ Garbet serà un enclavament on MMP i la seva família s'hi construiran un xalet o casa d'estiueig a la vora del mar tot gaudint de les meravelloses vistes de la platja i el paisatge bucòlic mediterrani. A més, com ja s'ha fet esment, serà la casa on, en ocasions, Franco hi farà estades per tractar temes polítics i econòmic del seu govern respectivament (en aquest estades, en ocasions, també hi havia la presència de Salvador Dalí i l'escriptor Josep Pla). A conseqüència, *don Miguel*, hi va fer un embarcador ben gran per a poder encabir el iot *Azor* del dictador

³¹ Pere Gibert i Duran i Emili Soler Pujol, ambdós vilatans de Peralada, van guanyar diversos premis gràcies als sementals Lin i Romeo durant els campionats de velocitat celebrats a la vila de Castelló d'Empúries.

dipositar grans esperances i una quantitat econòmica ingent per tal que l'edifici recuperés l'esplendor que havia tingut en èpoques passades. A conseqüència, com destaca Barrachina³², *“la ressonància d'aquell “salvament” del Castell de Peralada fou enorme. La premsa es va fer ressò del declivi i la preocupació per la lenta decadència del Castell i de la passió i la competència amb què el jove matrimoni Mateu-Quintana no només la va aturar, sinó que va augmentar el valor que el conjunt havia tingut al segle XIX, amb la família comtal”* (Butlletí de Peralada, 1998, p. 10). Posteriorment, les obres de restauració i recuperació van continuar avançant fins que, el 28 de maig de 1930, es va celebrar la inauguració de la primera fase de la restauració; amb motiu de celebració, a conseqüència de la seva vinculació amb la monarquia, van convidar a Alfons XII i María Eugenia per tal que poguessin gaudir de les meravelles de l'arquitectura.

Amb el “salvament” del Castell de Peralada, MMP tenia el marc idoni i via lliure per així poder desenvolupar una de les seves majors aficions heretada per part del seu pare, com era la del col·leccionisme. En aquest aspecte, és cert que el Castell ja gaudia de nombroses obres d'art, però aquestes formaven part de la família comtal, així és que, amb la corresponent venda, van retirar part de les obres. Tot seguit, amb les obres que van restar dins l'arquitectura després de la compra, va seguir ampliant la col·lecció amb nombroses obres d'art de gran qualitat. Però aquest conjunt arquitectònic i artístic no podia quedar sol durant les estades a Barcelona i l'estranger de la família, així que calia buscar una persona del poble que tingués cura de tot el que havien creat en aquells anys. És a partir d'aquí, que van buscar un majordom, persona del poble que actuaria com a deixeble de la família i persona de confiança i, al mateix, cuidaria de tot l'esforç emprat durant el “salvament”; aquesta persona va ser Josep Costa Serra. Per tant, Josep Costa va entaular una relació diàdica amb MMP on, a partir de la seva feina com a majordom i guardià del Castell, rebria una sèrie de contraprestacions que ajudarien a la seva família. És a dir, les dues bandes van obtenir un benefici tot generant un vincle recíproc de confiança.

En aquesta conjuntura temporal, la Guerra Civil Espanyola estava a les portes del

---

³² Jaume Barrachina Navarro és llicenciat en Història de l'art per la Universitat Autònoma de Barcelona i, tanmateix, és conservador i director del Museu del Castell de Peralada i del patrimoni cultural del Castell des de 1975.

seu inici i, com s'ha tractat en l'apartat biogràfic de MMP, la família va haver de marxar a l'exili. Amb tot plegat, a territori peraladenc i com a guardià del Castell s'hi va quedar Josep Costa, que va dur a terme una sèrie d'actes que van reforçar i enfortir la confiança entre les dues parts. Tant és així, que la seva situació al Castell era delicada; representava la propietat –que era enemiga– en una zona ocupada oficialment pel govern republicà. Malgrat tot, la intel·ligència i l'habilitat de Josep Costa, aconseguiren un control efectiu de les col·leccions, la conservació de les quals li deu tant. La gran prova, fou decidir la sortida o no de les obres d'art en previsió del descontrol del final de la guerra. En efecte, bona part dels fons del Museo del Prado, a banda de la col·lecció personal, estava emmagatzemada al Castell des del juny 1938. En previsió del caos de la retirada republicana, el govern va optar per portar les pintures a Ginebra (a la Societat de Nacions), la qual cosa es va fer a finals del gener de 1939. Ara bé, aquesta retirada s'havia de dur a terme amb 75 camions francesos, però aquest no van arribar a lloc i, consegüentment, el majordom es va haver d'espavilar per tal d'aconseguir algun mitjà de transport; va aconseguir un total de 12 camions que van dur a les obres al seu destí.

Amb aquesta acció, es va aconseguir salvar gran part del patrimoni de la col·lecció, ja que gran part de la resta va quedar destruïda o malmesa a conseqüència de l'entrada de les tropes de Valentín González "*el Campesino*"³³, que cobrien la retirada republicana. En aquesta ràtzia, van cometre grans destrosses i van incendiar part del Castell, però en Joan del Molí, personatge el qual també mantenia una relació propera amb MMP, juntament amb altres vilatans de la vila, van fer desbordar els dipòsits dels quals disposava el consistori tot apagant el foc generat pels revolucionaris (Butlletí de Peralada, 1998, p. 11). Aquest succés, però, no pretén ser un simple relat historiogràfic, sinó que serveix per il·lustrar de manera pràctica el que va generar aquesta relació clientelista entre MMP i el poble, on aquest, amb els personatges protagonistes en qüestió, van evocar nombrosos esforços per així poder salvar el producte que havia canviat les seves. És a dir, usant la metàfora de Gabriele Ranzato, les llagostes (els clients), a raó del terratrèmol polític ocasionat durant el conflicte bèl·lic, van participar

---

³³ Valentín González González, conegut com "*el Campesino*" (Malcocinado, 1909 – Madrid, 1983) fou un militar comunista espanyol. Durant la Guerra Civil, va dirigir el Cinquè Regiment i, posteriorment, la 46a Divisió. És per això, que va participar en les batalles de Guadalajara, Brunete i Belchite, en les quals va ser ferit; a conseqüència, va forjar una llegenda entorn del seu nom.

en la salvació i cura de la gran olla (propietat del patró) que donava el fruit d'on tots havien de menjar.

7.4.- Les aportacions de MMP al poble.

Com a contraprestació a la feina feta pels habitants de la vila de Peralada i el consistori en qüestió, com destaca la bibliotecària del Palau de Peralada, MMP es va preocupar per la portada de l'aigua potable al nucli³⁴ i construir els pertanyents pous i, tanmateix, per construir obres de defensa per evitar possibles inundacions³⁵ provinents del riu Muga³⁶ igual com també va encomanar que s'arreglessin els ponts de la Muga i el Llobregat³⁷. No obstant això, un dels esdeveniments que van donar més ressò a la seva figura va ser la creació de la Festa del Carme. En aquesta celebració, es lloava a la Mare de Déu del Carme i, de la mateixa manera, tota la població gaudia de la vetllada ballant sardanes tot generant un gran ambient festiu el qual generava una harmonia entre els vilatans i els amos del Castell. En definitiva, doncs, aquest acte es celebrava com a símbol de nexa d'unió entre la vila de Peralada i la família Mateu-Quintana. Però les seves aportacions no van quedar recloses solament en aquests elements, sinó que també va participar en l'aportació de petits detalls als més menuts de la població, és a dir, a la mainada. En aquest aspecte, quan s'acostaven les dates nadalenques, era palès que moltes famílies no tenien els suficients recursos per accontentar a la seva família i passar un moment de pau i joia respectivament, així que, consegüentment, obsequiava a les nenes i nens de Peralada amb joguines per tal que els seus desigs més preuats es fessin realitat³⁸.

---

³⁴ Arxiu particular de Miquel Mateu (R. 16). Carta d'agraïment de l'alcalde Josep Carbó.

³⁵ Josep Pla, catalogat com a un dels amics de MMP, va escriure un paràgraf sobre el riu Muga que diu: "*La construcció d'un riu de país europeu normal, amb un criteri orgànic, intel·ligent i total, és en el nostre país completament desconeguda. Però ara sembla que anem en camí de tenir un riu una mica endegat: el Muga. Això ho devem a l'interès de dues grans personalitats, a l'enginyer Joaquim Llansó i al senyor Miquel Mateu. Aquests senyors mereixen l'agraïment general. L'endegament ja ha donat resultats admirables i positius. Però això és un inici: vull dir, és la primera ordenació que s'ha produït en el nostre sistema fluvial de l'època prehistòrica ençà*" (Pla, 1971, p. 406).

³⁶ Arxiu particular de Miquel Mateu (R. 16). En una carta datada del desembre de 1942, MMP agraeix les obres de defensa del riu Muga a l'enginyer Joaquim Llansó.

³⁷ Arxiu particular de Miquel Mateu (R. 16). En una carta datada del juny de 1939, el governador civil Antonio Correa comunica a MMP que els *Servicios de Ingeniería Militares* estan arreglant els esmentats ponts.

³⁸ Aquesta pràctica es va continuar duent a terme amb el pas dels anys tot fent feliços als infants de la vila. De fet, anys després, Pere Carbó i Antoni Clos (el meu pare), recorden aquells moments amb una gran alegria, ja que, després d'haver anat a doctrina, el capellà els hi donava els corresponents regals els quals havien estat pagats per MMP.

Reprement la faceta de mecenes i col·leccionista, després dels afers ocorreguts durant el conflicte bèl·lic i les corresponents aportacions a la vila de Peralada, MMP va continuar treballant en aquest àmbit. En aquest context, però, va focalitzar la seva atenció en una de les seves peces clau i que més estimava, com era la Biblioteca del Castell³⁹; actualment, és la Biblioteca privada amb més exemplars de Catalunya i una de les més grans d'Espanya. La Biblioteca estava dotada del seu propi personal especialitzat, però *don Miguel* intervenia directament en la selecció de les obres en el moment de la compra, ja que volia que aquesta fos un punt clau de referència del poble, per a l'Empordà i la província de Girona. De fet, segons el seu arxiu, en una transacció de compra va deixar palès que "*no debo continuar sin especializarme y como usted sabe mi ilusión es que mi Biblioteca de Peralada llegue a ser un día el verdadero archivo de todo el pasado de la provincia de Gerona y a ello creo debo dedicar todos mis esfuerzos*"⁴⁰. Com a bibliòfil, va aconseguir llibres i edicions amb unes característiques úniques, com és el cas de la col·lecció cervantina, la de còdexs manuscrits i miniats, entre d'altres. Per aquest motiu, va impulsar la creació del *Certamen Histórico-Literario* l'any 1953, amb un jurat el qual estava format per grans personalitats de la matèria com la figura de Jaume Vicens Vives, Manuel Brunet, Josep Pla, Joaquim Bech de Careda, Miquel Golobardes i Ernest Albert, les quals eren persones de confiança; aquest certamen, doncs, va suposar l'impuls de les edicions de la Biblioteca i, per descomptat, la millora de la coneixença de Peralada (Butlletí de Peralada, 1998, p. 18).

Paral·lelament, també va mostrar un gran interès per recuperar l'arxiu comtal de Peralada, així com l'apartat documental del Convent del Carme, així és que hi va dedicar tots els seus per tal que es poguessin recuperar. Amb la seva recuperació, el 1986, anys després de la seva mort, es va complir un dels seus desigs, ja que es va crear un arxiu on s'aglutinaven totes les seves adquisicions i el mateix arxiu particular tot donant a conèixer la història de la vila, la comarca i la província des de temps immemorials.

---

³⁹ Quan van comprar el Castell, la Biblioteca estava dotada d'uns 20.000 exemplars, però amb la seva aportació, al 1972, quan va morir, hi havia un total de 60.000 exemplars. Actualment, però, reuneix en els seus fons, un total de més de 100.000 exemplars, veritats joies bibliogràfiques, entre les quals es troben diverses desenes dedicats a la tradició vinícola de Peralada, 195 incunables, 1.200 pergamins o més de 1.000 edicions diferents del Quixot.

⁴⁰ Arxiu particular de Miquel Mateu (R. 110)

Convé remarcar, però, que la seva vocació pel col·leccionisme i donar a conèixer la vila de Peralada no va quedar estacada a la Biblioteca, sinó que també va evocar grans esforços per crear el que acabaria essent el Museu del Vidre i la Ceràmica. En aquest cas, el Museu del Vidre és el més important d'Espanya, com a col·lecció feta per un sol propietari i un dels més significatius del món entre les col·leccions privades, ja que té més de 2.500 peces de vidre antic que recorren des de l'Egipte faraònic fins al segle XIX. Per contrapartida, la col·lecció de ceràmica compta amb unes 1.000 peces, quasi totes espanyoles datables entre els segles XIV i XIX. Per tant, Peralada i la Biblioteca, juntament amb el Museu del Vidre i la Ceràmica, obtenien un llegat de valor immaterial i esdevenien un pou de saviesa per a molts experts, investigadors i persones de renom vers la matèria històrica i cultural de la zona, del país i, inclòs, del món.

Més recentment, després de la mort de MMP, el seu llegat i la seva vinculació amb el poble no van quedar estancats, ja que el 1979, es van reeixir de nou les relacions multididàctiques arran de la creació del Casino Castell de Peralada. La nova empresa familiar tenia un enfocament totalment contrari a la vitivinícola, ja que s'endinsava en un món totalment oposat al tradicional i al camp. Malgrat tot, va crear nombrosos llocs de feina i, així mateix, donava feina als vilatans, que, en certs casos, molts eren fills o descendents d'aquelles persones que havien deixat el camp per anar a treballar a l'empresa "*Cavas del Ampurdán*". Com a mostra, doncs, el gran patró va continuar donant fruits als seus clients, tot desenvolupant noves generacions i noves xarxes clientelistes que aglutinaven a moltes famílies i, alhora, totes menjaven de la mateixa olla tot assolint unes perspectives de futur molt més plàcides que les de temps enrere.

7.5.- L'Ajuntament de Peralada i MMP, 68 anys d'història.

Però l'establiment de les relacions no va quedar només immersa en el marc del patró i els habitants, sinó que també es va endinsar en el marc institucional del consistori. En aquest aspecte, la relació entre ambdós subjectes, des dels seus inicis, va ser molt propera, ja que els favors anaven d'una banda a una altra, amb preeminència de la figura de MMP. En aquest marc, *don Miguel* va aprofitar l'avinentesa i va encoratjar a molts dels seus treballadors perquè s'endinsessin, tot provocant que molts d'aquests es presentessin a les eleccions i sortissin elegits respectivament tot aplicant polítiques vinculades amb els llurs interessos empresarials, socials i polítics. És a dir, els

candidats es presentaven amb l'aval de MMP i, consegüentment, a partir de la seva força com a patró i la confiança que l'hi tenien els seus clients, aquests votaven al candidat en qüestió. Aquest fet es pot exemplificar des de l'any 1951⁴¹, on es va presentar el senyor Ernest Albert Galter⁴², una persona de total confiança de l'empresari i que representava al poble i a les empreses respectivament. Però la nissaga d'alcaldes vinculats al Castell no es va aturar, ja que, posteriorment, es va presentar el senyor Enric Serra Güell⁴³, que era una de les peces clau de l'empresa "*Cavas del Ampurdán*". Durant el seu govern, però, l'empresari va morir, tot i que va deixar clar el seu llegat que s'havia de seguir. Com a mostra, després de Serra, el senyor Joan Padern Casanovas⁴⁴ l'hi va prendre el relleu; Padern, formava part de l'estructura administrativa del Castell i, tanmateix, tenia molt bona relació amb la filla de *don Miguel*, fet que assegurava la continuïtat d'aquesta bona amistat. Finalment, a l'actualitat, després que Padern deixés el càrrec, aquest va ser assumit pel senyor Pere Torrent Martín⁴⁵, que també manté una relació laboral amb el Castell, ja que exerceix com a l'informàtic del Castell de Peralada.

Per tant, la vinculació directa entre el consistori de la vila i el Castell no és quelcom estrany, ja que porta un total de 68 anys imperant en la dinàmica local. Així doncs, també convé incidir que, des del 1951, hi ha una relació diàdica instaurada entre la institució i el Castell, que, fins i tot, es podria arribar a catalogar com a un sol actor o interlocutor, perquè en molts casos, van agafats de la mà. I aquesta bona relació, sumada amb el gran nombre d'aportacions que va dur a terme MMP per la vila, va fer que el consistori, com a detall a la feina feta al llarg dels anys, posés el seu nom a la sala d'actes municipal i, així mateix, encarregués la confecció d'un bust que presideix la sala respectivament.

Recordant tot el que s'ha dit, la compra del Castell per part de MMP l'any 1923 va suposar una gran revolució per Peralada i, tanmateix, l'inici "d'una relació amorosa"

---

⁴¹ Anteriorment, però, amb l'entrada de les tropes franquistes al poble el 21 de febrer de 1939, es va constituir una Comissió Gestora encapçalada per Josep Carbó Carbó com a alcalde (Butlletí de Peralada, 1999, p. 45). Amb aquest fet, tot i que no va ser una figura avalada per *don Miguel*, ja es plasmaven uns ideals del règim al qual era afí.

⁴² Ernest Albert Galter, alcalde des de 1951 fins al 1962.

⁴³ Enric Serra Güell, alcalde des de 1962 fins al 1987.

⁴⁴ Joan Padern Casanovas, alcalde des de 1987 fins al 2007.

⁴⁵ Pere Torrent Martín, alcalde des de 2007 fins a l'actualitat.

entre ell i el municipi. A partir de la seva arribada, es van començar a teixir un gran nombre de relacions diàdiques que van fer aflorar el clientelisme tot instaurant-se vinculacions entre patró i clients. La creació de “*Cavas del Ampurdán*” i l’inici de la indústria vitivinícola, va ser el punt de partida per tal que el clientelisme anés guanyant terreny i desembocant en grans dependències de la població vers el gran patró, el qual veien que era una persona de confiança i, per aquest motiu, hi dedicaven tots els seus esforços amb el fi d’anar obtenint els corresponents fruits. Com a resposta d’aquesta confiança i després de veure l’estima corresponent, va desemborsar grans quantitats de diners per així “acabar-se de posar a les butxaques” a tots els individus, encara que aquests ja el veien com a aquella persona que procurava pels seus interessos. Però aquesta vinculació no es va quedar estroncada, sinó que va anar fluint fins a la creació del Casino Castell de Peralada el 1979, que va suposar ampliar la xarxa clientelista i, al capdavall, ampliar la ramificació de tractes que ja s’havia instaurat des del 1923.

Per concloure, MMP va trobar a Peralada un terreny fèrtil per tal de poder estendre la seva xarxa clientelista. D’una forma breu, Barrachina remarca que “*potser costa avaluar imparcialment l’autèntica importància del seu Castell, però aquest és un element essencial del poble i pel poble, i d’això n’és conscient tothom. Però no és només una gran finca monumental, sinó que és un punt bàsic de l’economia i el turisme local, ja que molta població depèn d’ell*” (Butlletí de Peralada, 1998, p. 8). És per això, que el Castell, juntament amb les empreses que va crear MMP, van ser i són un factor clau per al desenvolupament de la vila, ja que propicià la creació de llocs de treball i, en definitiva, va comportar un gir a la vida peraladenc. Aquest ha estat un dels grans canvis de Peralada, perquè amb aquests successos, hi va haver una transformació econòmica, passant de ser un poble eminentment agrícola a ser un poble on els serveis començaven a tenir un paper important (Butlletí de Peralada, 1999, p. 2).

Josep Benet, deia que “*En la història dels pobles, no es pot pretendre deixar en blanc cap de les pàgines...*”. És per això, que la relació entre Peralada i MMP ha omplert gran part d’aquestes pàgines de la història del passat de la vila, però que, avui dia, encara es continuen escrivint amb el seu llegat i les relacions clientelistes que va instaurar (Butlletí de Peralada, 1998, p. 15).

8.- Conclusions.

A l'acabar el treball, és difícil poder recopilar totes les impressions de tots els autors que han participat d'aquest estat de la qüestió. Serà per això, que és important no menystenir algunes de les apreciacions que es fan al llarg del treball i que aquí no apareixeran, ja que sols veurem els aspectes més rellevants o destacats respectivament. En aquest aspecte, l'avaluació que s'ha realitzat de tots els autors i les seves corresponents aportacions han comportat la corresponent reflexió i anàlisi acurat, ja que com bé és palès en tots, la història pot ser tergiversada de moltes maneres i, és per això, que hi ha dades més creïbles i altres que menys segons les fonts amb les quals s'han emparat o com aquestes han estat tractades; és a dir, segons el seu contingut o contextualització, les dades poden ser unes o altres, d'aquí que, al llarg d'aquests mesos, he hagut de fer una tria sobre quins materials consultar i quins no. Per motius com aquest, m'he ajudat d'obres principals i autors destacats en els seus àmbits d'aplicació per tal d'explicar i donar significat a aquest epígraf.

D'aquesta manera, els capítols han estat desenvolupats amb les aportacions contrastades de tots els autors citats pròpiament. És per això, amb referència a la primera etapa del treball (capítols 2 i 3), la qual tracta el concepte del clientelisme i la seva història, s'han usat diversos autors. La complexitat i la maniobrabilitat que desprèn el concepte, han fet que la seva investigació fos completament costosa, ja que hi havia una forta difusió. No obstant això, la història del concepte i l'estudi des de la vessant antropològica estava ben presentat per Pitt-Rivers, el qual havia estudiat i analitzat a fons la societat espanyola del segle XIX i XX en la seva incursió a la ciutat andalusa de Grazalema. En aquest marc, l'antropòleg britànic va estudiar en aquesta comunitat mediterrània les relacions que s'establien entre els habitants i, consegüentment, en va extreure una sèrie de conclusions que es reduïen al fet que totes i cadascuna d'aquestes es regien per una situació de desequilibri. És a dir, Pitt-Rivers complementava i donava sentit al que anys posteriors havia dictaminat el sociòleg alemany Georg Simmel, que deia que tot equilibri d'una societat es sustentava mitjançant els contactes entre homes en els quals hi havia un intercanvi; per tant, la conjugació de les tesis dels dos autors deixava clar la investigació antropològica i l'origen de les relacions. Tot i això, no deixava de ser una simple visió

general, així que Gabriele Ranzato, Javier Auyero i Marco Caciagli, després d'analitzar críticament la visió dels antropòlegs, van fer els corresponents matisos i van aprofundir vers quines eren les característiques que permetien la proliferació de les pràctiques clientelistes; amb tot i això, el procediment més difícil ha estat aquell de trobar una definició crítica i fonamentada sobre el concepte, però amb les aportacions dels autors esmentats, s'ha optat per seguir una línia clara del que simbolitza el clientelisme.

En la segona etapa (capítol 4), on s'ha introduït el personatge de MMP, hem vist com aquest es formà com a industrial i polític. En aquest aspecte, Empar Soriano ha estat l'única autora que ha tractat de forma extensa i detinguda aquesta faceta. D'aquesta manera, les seves aportacions han permès veure l'evolució de *don Miguel* amb una perspectiva biogràfica i històrica dels seus passos amb el temps, però sempre des d'un enfocament polític neutral. Aquesta visió més polititzada sobre la seva vida, la podem trobar amb Ignasi Riera quan ens parla del seu oncle. Per tot això, veurem que no solament hi ha la necessitat d'aprofundir en cada aspecte d'aquest primer apartat pel simple fet de tenir un coneixement més objectiu, sinó que també cal una mirada més polititzada i crítica, per entendre com la formació del personatge va desembocar en un posicionament com el que va tenir a la durant el període de la Guerra Civil Espanyola i la posterior vinculació amb el franquisme.

En la tercera etapa (capítol 5), en la que hem tractat la seva politització i implicació, partirem d'aquesta mancança que acabem de citar. Veurem a autors com Marín, Vilanova, Molinero i Ysàs, que el mostraran com a un cas particular a una reacció col·lectiva acusant la idea de la convicció i interès premeditat en la seva decisió. Per contrapartida, Soriano es postularà amb la convicció que va tenir l'obligació tant de marxar com d'adherir-se degut a les pressions i que, per aquest motiu, no tenia cap altre sortida. Per tant, és interessant veure la contraposició d'arguments respecte a la decisió que va marcar el seu destí polític i social. Paral·lelament, en el context de la Guerra Civil, pràcticament només hi ha les referències que ens donarà Soriano fet que, altre cop, hi hagi una manca d'informació per contrastar. No obstant això, la percepció principal que intenta fer veure és que la participació de MMP, és pel sol fet tornar als anys anteriors a la II República Espanyola, ja que detestava i l'hi treia de polleguera l'estat de la societat que havien generat els revolucionaris. Amb tot i això,

altra vegada, aquest posicionament es contrarestava amb parers d'altres autors el qual el consideraven com a un dels principals artífexs del *Glorioso Alzamiento*.

A la quarta etapa (capítol 6), on es fa èmfasi amb la seva vinculació amb Franco i com aquest l'hi va agrair la seva tasca tot nomenant-lo alcalde de Barcelona. És a partir d'aquest nomenament, que Vilanova i Marín focalitzen els seus estudis en definir les característiques que pretén implementar el nou règim i com aquestes són aplicades a la Ciutat Comtal. En aquest aspecte, remarcaran el fort caràcter del posicionament de MMP i com aquest era una persona que representava la cultura viva del règim, ja que ostentava uns valors i una ideologia que eren necessaris per així instaurar el *Nuevo Estado*. És a dir, en aquest marc temporal es veu realment quina era la ideologia que pretenia implementar *don Miguel* i el *Generalísimo*.

Finalment, la darrera etapa (capítol 7) és aquella en la qual hi apareix una vessant més pràctica. És a dir, és la culminació de tota la matèria que s'ha dut a terme al llarg del treball. En aquest sentit, doncs, s'analitza com, a partir de la compra del Castell, la xarxa clientelista promoguda per MMP va començar a teixir-se fins al punt de crear-se un gran nombre de relacions multididàctiques que provocarien un fort nexa d'unió entre el patró i tots els seus clients.

En conclusió, doncs, aglutinant tots els capítols i les aportacions de tots i cadascun dels autors citats, convé incidir en el fet que el clientelisme va ser una realitat al nostre país i, en aquest cas, Peralada va ser un cas que va sobresortir enormement. Les condicions amb les quals es va criar i va créixer MMP eren favorables i complien els estereotips o característiques marcades pels autors per tal que poguessin esdevenir aquests fets. Així mateix, amb el pas dels anys, va anar assolint una maduresa que el va dur a diferents llocs del món on hi va fer grans amistats que, sumades a les de la seva família, conformaven una gran xarxa on es podria nodrir de grans beneficis. Aquesta empenta, però, la va dur a terme a la via de Peralada, on a partir de la compra del Castell, va anar confeccionant la gran teranyina (com determina Vinton) que més tard el conduiria a ser considerat com a un autèntic patró per a tots els habitants del municipi.

És a dir, amb la compra del Castell i la creació de l'empresa "*Cavas del Ampurdán*" i el Casino del Castell de Peralada, MMP i la seva família van ser la salvació de moltes

persones de la vila, ja que els hi va permetre sortir de la monotonia del pèndol. I és amb aquestes empreses que el patró va trobar el terreny fèrtil per així poder instaurar, de mica en mica, el clientelisme. O dit d'una altra manera, les llagostes, com a mètode d'escapatòria de les penúries, es va anar acostant a l'olla del gran patró el qual els alimentava i, de la mateixa manera, guanyava popularitat respectivament.

De la mateixa manera, però, les mateixes llagostes van ser les que van salvar un dels béns més preuats i que més estima l'hi tenia MMP. És per això, com a contraprestació, va desenvolupar un gran nombre d'accions per agrair l'acció; al capdavant, però, amb aquestes millores, es va acabar de posar a les butxaques a tota aquella persona que, fins aleshores, no era una llagosta més que menjava de la seva olla. Al mateix temps que va dur a terme aquestes accions de millora, va anar ampliant la seva col·lecció de la Biblioteca i els corresponents museus fins a punt que, cadascun d'ells van esdevenir pous de saviesa per a molta gent que estava interessada en conèixer més de Peralada, la comarca i la província respectivament.

De tota manera, un dels aspectes que va acabar de reforçar el posicionament sobre el clientelisme a Peralada va ser el seu patrocini polític, on hi evocava grans esforços per així generar forts vincles i així poder continuar avançant a un ritme frenètic per assolir la màxima esplendor. Aquests 68 anys d'història política, més la creació de nombrosos llocs de treball, juntament amb altres factors explicats detalladament al llarg del treball, em fan pensar i considero que el clientelisme va ser una autèntica realitat a la vila de Peralada i, en aquest sentit, MMP, el gran patró, hi va trobar el seu mercat de clients els quals els va alimentar tot provocant que la relació diàdica establerta fos un nexa de confiança mútua constant.

En definitiva, doncs, Peralada, durant el segle XX fins a l'actualitat, ha crescut exponencialment gràcies a la figura de Miquel Mateu i Pla, però ell mateix, ha trobat el terreny idoni per esculpir una gran xarxa clientelista que, per molt que es remunti al passat i el mateix patró i els clients incials no hi siguin, aquesta continua imperant a cadascuna de les llars del municipi. El clientelisme i MMP van arribar a Peralada a conseqüència d'una simple compra d'un castell a uns comptes, però des de 1923 fins avui dia, no es pot parlar de Peralada sens així fer referència al Castell, a les caves i, per descomptat, a la història i el llegat que va deixar *don Miguel*.

9.- Bibliografia emprada.

1. Ajuntament de Barcelona. (Abril 2018). "*Cap honor per a Miquel Mateu, el primer alcalde franquista*". Recuperat de https://ajuntament.barcelona.cat/ciutatvella/ca/noticia/cap-honor-per-a-miquel-mateu-el-primer-alcalde-franquista_641577.
2. Ajuntament de Peralada. (1997). "*El Butlletí de Peralada – Sant Martí 1997*". Peralada: Ajuntament de Peralada. 6 p.
3. Ajuntament de Peralada. (1998). "*El Butlletí de Peralada – Estiu 1998*". Peralada: Ajuntament de Peralada. Pp. 8-21.
4. Ajuntament de Peralada. (1999). "*El Butlletí de Peralada – Estiu 1999*". Peralada: Ajuntament de Peralada. P. 19.
5. Ajuntament de Peralada. (1999). "*El Butlletí de Peralada – Sant Martí 1999*". Peralada: Ajuntament de Peralada. Pp. 1-5.
6. Ajuntament de Peralada. (2015). "*El Butlletí de Peralada – Primavera 2015*". Peralada: Ajuntament de Peralada. Pp. 51-53.
7. Auyero, J. (2005). *El oficio de la etnografía política*. Ecuador: Facultad Latinoamericana de Ciencias Sociales. Pp. 109-125.
8. Auyero, J. (2012). *Poor people's lives and politics: The things a political ethnographer knows (and doesn't know) after 15 years of fieldwork*. Londres: New Perspectives on Turkey. Pp. 95-127.
9. Auyero, J. (2012). *Los sinuosos caminos de la etnografía política*. Xile: Centro de Análisis e Investigación Política. P. 12.
10. Banfield, E. (1958). *The Moral Basis of a Backward Society*. Nova York: Free Press. P. 10.
11. Bloch, M. (1940). *La Sociedad feudal. La formación de los vínculos de dependencia*. Mèxic: Ateha. P. 170.
12. Burke, P. (1997). *Historia y teoría social*. Mèxic: Instituto Mora. Pp. 87-88.
13. Cabana, F. (2000). *37 anys de franquisme a Catalunya. Una visió econòmica*. Barcelona: Pòrtic. Pp. 32-200.
14. Caciagli, M. (1996). *Clientelismo, corrupción y criminalidad organizada*. Madrid: Centro de Estudios Políticos y Constitucionales. Pp. 10-15.
15. Caciagli, M. (2009). *Il clientelismo politico*. Firenze: Di Girolamo. Pp. 7-8.

16. Cerdas, J.M. (2014). *El clientelismo político: una revisión del concepto y sus usos*. Costa Rica: Anuario de Estudios Centroamericanos. Pp. 312-328.
17. Clapham, C. (1982). *Clientelism and the State*. Londres: Frances Printer Publications. P. 26.
18. Costa, J. (1973). *Oligarquía y caciquismo*. Madrid: Alianza. P. 295.
19. Coleman, J. (1990). *Foundation of Social Theory*. Londres: Harvard Press. P. 179.
20. Corzo, S. (2002). *El clientelismo político como intercambio*. Barcelona: Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS). 65 p.
21. Dahl, R. (2010). *¿Quién gobierna? Democracia y poder en una ciudad estadounidense (Traduït de la 2a edició)*. Madrid: Centro de Investigaciones Sociológicas. Pp, 43-121.
22. David, P. (1985). *Clio and the Economics of QWERTY*. Estats Units. Revista The American Economic Review. P. 257.
23. Della Porta, D. i Mény, Y. (1995). *Corruzione e democrazia*. Nàpols: Liguori. P. 17.
24. De Riquer, B. (1996). *Per una història social i cultural del catalanisme. Dossier núm. 11*. Barcelona: Terme. P. 24-29.
25. De Riquer, B. i Culla, J.B. (2000). *El franquisme i la transició democràtica (1939-1988)*. Barcelona: Edicions 62. Pp. 10-80.
26. Flap, H. (1990). *Patronage: an institution in its own right*. Estats Units: Indiana University. P. 91.
27. Fontana, J. M. 1951. *Los catalanes en la guerra de España*. Barcelona: Ediciones Acervo. P. 309.
28. Foster, G. (1961). *The dyadic contract: a model for the social structure of the Mexican peasant village*. Estats Units: Berkeley. P. 1175.
29. Garvía, R. (2001). *Conceptos fundamentales de sociología*. Madrid: Alianza. Pp. 20-21.
30. Goldstone, J. A. (1998). *Initial conditions, general laws, path dependence and explanation in historical sociology*. Revista American Journal of Sociology. P. 832.
31. Golobardes, M. (1975). *Peralada. Condado, villa y palacio*. Peralada: Biblioteca Palacio Peralada. 188 p.
32. Graziano, L. (1984). *Clientelismo e sistema político*. Milà: Angeli. P. 29.
33. Guardiola, R. (1973). *Notas sobre un personaje*. Revista de Gerona, núm. 62. 6 p.

34. Guardiola, R. (1998). *Salvament del patrimoni artístics nacional (Museu del Prado) i col·lecció Mateu, quan la Guerra Civil i notícies dels darrers comtes de Peralada. Volum 21*. Figueres. Anals de l'Institut d'Estudis Empordanesos. Pp. 243-260.
35. Huertas, J. M. (1979). *Els alcaldes de la Barcelona franquista, Miquel Mateu i Pla*. Revista *L'Avenç*, núm. 15. Pp. 6-11.
36. Lage, M. (2003). *Hispano Suiza 1904 - 1972. Hombres, empresas, motores y aviones*. Barcelona: Empresarial S.L. Pp. 630-641.
37. Marín, M. (1995). *Franquisme i poder local. Construcció i consolidació dels ajuntaments feixistes a Catalunya (1938-1949)*. Barcelona: Universitat Autònoma de Barcelona. Pp. 37-52.
38. Marín, M. (2000). *Els ajuntaments franquistes a Catalunya*. Barcelona: Pagès editors. 549 p.
39. Marín, M. (2005). *Catalanisme, clientelisme i franquisme*. Barcelona: Base. 198 p.
40. Medina, L. i Stokes, S. (2007). *Monopoly and Monitoring: a approach to political clientelism*. Londres: University of Cambridge. P. 77.
41. Mintz, S. (1977). *An analysis of ritual co-parenthood*. Estats Units: Berkeley. P. 7.
42. Molinero, C. i Ysàs, P. (1991). *Els industrials catalans durant el franquisme*. Barcelona: Eumo. 177 p.
43. Moreno, J. (1995). *Teoría del clientelismo y estudio de la política caciquil*. Revista de Estudios Políticos, núm. 89. P. 1 a 27.
44. Moreno, J. (1999). *El clientelismo político: Historia de un concepto multidisciplinar*. Revista de Estudios Políticos. Pp. 2-22.
45. Padrosa, I. (2012). *Els comtes de Peralada i Mallorca*. Barcelona: Associació Cultural Castell de Peralada. 83 p.
46. Padrosa, I. (2014). *Damià Mateu i Bisa (1864 - 1935). Empresari, promotor i col·leccionista*. Barcelona: Associació Cultural Castell de Peralada. 179 p.
47. Pérez, E. (2014). *Barcelona en postguerra 1939-1945*. Barcelona: Efadós. Pp. 15-202.
48. Pérez de Ayala, R. (1918). *La crisis de las espadas*. Madrid: Calleja. P. 139.
49. Pitt-Rivers, J. (1989). *Un pueblo de la Sierra: Grazalema*. Madrid: Alianza. P. 164.
50. Pla, J. (1971). *Obra completa. Volum XIX*. Barcelona: Edicions Destino. P. 406.
51. Pla, J. (1971). *Obra completa. Volum XXVII -Un petit món del Pirineu-*. Barcelona: Edicions Destino. P. 630.

52. Preston, P. (2008). *Franco: el gran manipulador*. Barcelona: Base. Pp. 247-273.
53. Ranzato, G. (1989). *Natura e funzionamento di un sistema pseudorappresentativo: la Spagna "liberal democrática" (1875-1923)*. Aplicat al text referent a la ciutat de Sabadell a: *Sabadell entre el Antiguo Régimen y la modernidad*. Barcelona: Nexos. Pp. 13-15.
54. Riera, I. (1998). *Los catalanes de Franco*. Barcelona: Plaza. Pp. 347-350.
55. Roniger, L. i Günes-Ayata, A. (1994). *Democracy, Clientelism and Civil Society*. Alemanya: Lynne Rienner. 18 p.
56. Rubí, G. (2006). *Els catalans i la política en temps del caciquisme*. Vic: Eumo Editorial. Pp. 127-220.
57. Salellas, L. (2015). *El franquisme que no marxa*. Barcelona: Edicions Saldonar. 125 p.
58. Scott, J. (1972). *Patron client politics and political change*. Revista American Political Science Review. Pp. 91-113.
59. Simmel, G. (1986). *Sociología. Volumen 25*. Revista American Sociological Review. Pp. 161-178.
60. Soriano, E. (2006). *Andorra durant la Guerra Civil Espanyola*. Andorra: Consell General d'Andorra. Pp. 129-232.
61. Tébar, J. (2011). *Barcelona, anys blaus. El governador Correa Veglison, poder i política franquistes (1940-1945)*. Barcelona: Flor del Vent. Pp. 187-200.
62. Vilanova, F. (2010). *Una burgesia sense ànima. El franquisme i la traïció catalana*. Barcelona: Biblioteca Universal Empúries. Pp. 18-50.
63. Vinton, R. (2017). *La gran teranyina*. Barcelona: Edicions del Periscopi. 393 p.
64. Vives, J. (2015). *La història d'una biografia*. Peralada: Sense indicar. 47 p.

10.- Agraïments.

Abans de posar punt final en aquest treball, però, m'agradaria poder donar les gràcies a moltes persones, així que, si em deixo algú, prego que em disculpi.

En primer lloc, donar les gràcies a les persones que, dia rere dia conviuen amb mi i, de la mateixa manera, han hagut d'aguantar tota la feina que ha comportat el treball i la corresponent investigació durant el transcurs d'aquests mesos. Així doncs, gràcies als meus pares, a la meva àvia i a la meva companya de viatge per haver estat constantment al meu costat.

Agrair eternament la tasca duta a terme pel bon amic i camarada Rubèn Doll-Petit, que m'ha ajudat i animat sempre que m'ha calgut i, tanmateix, m'ha proporcionat material per tal que en pogués resultar aquest treball.

Finalment, agrair a tota la gent del poble que s'ha interessat pel meu projecte i, de la mateixa manera, ha volgut parlar amb mi per així proporcionar-me informació i experiències que han estat crucials per culminar el treball.

A totes i a tots, moltes gràcies!

Aquest treball fou acabat
el cent vint-i-tresè dia de l'any, i en queden dos-cents quaranta-
dos per acabar-lo

(Peralada, 2019)